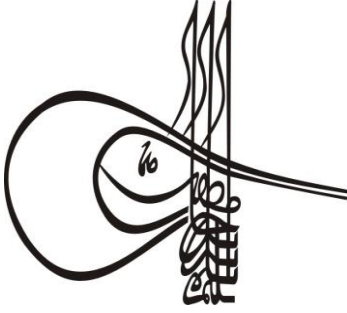

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/15, p. 643-666

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11941>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ – Doç. Dr. Mesut GÜN

This article was checked by iThenticate.

AHMED KÂMİL'İN CANVERMEZLER TEKKESİ ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

*Ali YILDIZ** - Sümeyye TURAL ÇİVİCİ****

ÖZET

Türk edebiyatı farklı dönemlerde farklı milletlerin edebiyatlarıyla etkileşim içine girmiş, bu edebiyatları etkilediği gibi aynı zamanda da onlardan etkilenmiştir. Bu etkilenmenin bir sonucu olarak da adapte, bir diğer ismiyle uyarlama eserler ortaya çıkmıştır. Adapte eserler, Türk edebiyatının her döneminde önemli bir yere sahip olmuştur. Daha çok bibliyografya ve tiyatro alanında yaptığı çalışmalarıyla bilinen, ilk derleme müdürümüz olan Selim Nüzhet Gerçek'in de Fransız yazar Claude Farrere'den adapte ettiği Canvermezler Tekkesi isimli bir romanı vardır. Selim Nüzhet Gerçek'in bu romanı Ahmed Kâmil müstearıyla neşredilmiştir. Yüz altmış sekiz sayfadan müteşekkil, resimli bir roman olan bu eser 1921 yılında *İleri* gazetesinde tefrika edilmeye başlanmış, 1922 yılında ise Kitabhâne-i Südi tarafından kitap olarak basılmıştır. Kitabın ikinci bir baskısı yapılmamıştır.

Selim Nüzhet Gerçek, konusunu başka bir eserden aldığı Canvermezler Tekkesi romanında kişileri ve mekânı millileştirmiş ve olayları kendine has üslubuyla aktarmıştır. Böylece ortaya milli ve özgün bir eser çıkarmayı başarmıştır. Bu çalışmamızda Canvermezler Tekkesi romanını romanın tanıtımı, romanın özeti, romanın şekil özellikleri, anlatıcı ve bakış açısı, kişiler, mekân, zaman ve olay örgüsü alt başlıkları altında inceledik. Bu çalışmayla Türk edebiyatının unutulmuş bu değerli eserini gün yüzüne çıkarmayı ve eserin değerini ortaya koymayı amaçladık. Yaptığımız bu inceleme neticesinde elde edilen sonuçları makalenin sonuç kısmında dile getirmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Selim Nüzhet Gerçek, Ahmed Kâmil, Canvermezler Tekkesi, Adapte eser

* Bu makale devam eden yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Yrd. Doç. Dr. El-mek: Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı

*** Yıldız Teknik Üniversitesi YL Öğrencisi, El-mek: sumeyyeturalcivici@gmail.com

A RESEARCH ABOUT THE NOVEL CANVERMEZLER TEKKESİ BY AHMED KÂMİL

ABSTRACT

The Turkish literature had interaction with different societies' literatures, during different periods. The interaction was mutual; it not only affected these literatures but also affected by them. As a result of these interaction, adapted works come into existence. These adapted works had an important place in each period of Turkish literature. The first collected works manager Selim Nüzhet Gerçek, who is well known with his bibliography works, has a piece called Canvermezler Tekkesi adapted from the work of French writer Claude Farrere. This novel released by Selim Nüzhet Gerçek under his penname Ahmed Kâmil. The novel which is hundreded sixty eight pages and pictorial was run chapter in the newspaper called *İleri* during 1921 and published as a book in 1922.

Selim Nüzhet Gerçek at his novel that he took the subject from another work, succeed reveal an original work by nationalizing the characters and place. We analysed Selim Nüzhet Gerçek's novel Canvermezler Tekkesi under the headings of novel's introduction, summary of the novel, novel's form properties, teller and perspective, characters, place, time and story arc. We aimed to reveal of this forgotten work and the value of it. We tried express results from this analysis in the part of result of the article.

STRUCTURED ABSTRACT

From past to present Turkish Literature has been influenced by a number of literatures which appeared in different regions. Especially after the Tanzimat Reform Era, one of the literatures that influenced Turkish Literature most was French Literature. The French effect on Turkish Literature showed itself in both form and content of works. The effect of French Literature on Turkish Literature resulted in as an increase in the number of translated and adapted works from French Literature. This influence began especially in Tanzimat Reform Era and since then, the majority of Turkish authors either had education from institutions which had French Language Teaching or learned French abroad.

Even though Selim Nüzhet Gerçek who studied literature in Geneva and brought many works to Turkish Literature is known for his researches on theatre and bibliography, he had two well-known novels. One of them is a translation from a French work and the other is an adaptation from a French work. The novel named "Canvermezler Tekkesi" released by Selim Nüzhet Gerçek under his penname Ahmet Kamil is an adapted work from one of the novels of French writer, Claude Farrere. "Canvermezler Tekkesi" was published as a serial in a newspaper named *İleri* in 1921 and then it was published as a book by *Kitabhane-i Sudi* in 1922.

Canvermezler Tekkesi tells a story about a man who gets lost while he is on the way to help his employees. An old man finds him and invites

Turkish Studies

him to get a sleep at his home for that night. After they arrive the old man's home he realizes the secret of that old man and the others.

There are three old men at the home. The hosts who make their lives longer by means of stealing from other people's lives and Ali Nail Bey who falls into the hosts' clutches and Ali Nail Bey's girlfriend, Meliha, are essential characters at the novel. Ali Nail Bey is also the main character of the novel. Moreover, Hasan Bâki Efendi, Ali Vasfi Efendi and Mehmet Şerif Efendi are the other most important characters of the novel. The other ones are secondary characters.

"Canvermezler Tekkesi" is composed of thirty four chapters. There is a connection between the content of the novel and the length of the chapters. In the chapters which have more actions and rapid progress of the events there are fewer pages and the transition from one chapter to another is faster. However, the chapters in which the events flow slower and there are less actions have more pages when compared to the other chapters.

There are fourteen pictures in the novel. These pictures are drawings that animate the story. Each one covers one third of the page.

Autobiographical method is dominated in Canvermezler Tekkesi. In this novel, the narrator and the narrative is the same. Everything is told by the perspective of the main character, Ali Nail Bey. The novel has a characteristic of fiction which depends on the narration of what Ali Nail Bey experiences. Having such a characteristic plays an important role in that it provides the novel to be told in first person narrative and the dominant perspective belongs to the first person.

Events in Canvermezler Tekkesi take place in 1913. Event time is three days. The three-day event time is extended with flashbacks which contributes to the novel in width and depth. The time in Canvermezler Tekkesi is not independent from the events and characters of the novel. The time is used symbolically to reflect the psychology of the characters.

The scene in Canvermezler Tekkesi is used both for creating an ambiance for the events and informing about the psychological situations of the characters of the novel. The scene is used functionally rather than just creating a background for the events. The scene usually depicted expressionistically is also significant for giving clues about depicor's psychology. In the novel, the scene is sometimes used as a means of telling some events with flashbacks.

"Immortality" that has been a subject to many works in Turkish and World literature is discussed with a different perspective in Canvermezler Tekkesi by Selim Nüzhet Gerçek. The novel is not an original work as of its subject. The characters in the novel has been transformed to local characters and the scene has been changed successfully with İstanbul streets. Moreover, all the events has been retold by Selim Nüzhet Gerçek's strong language. Like any other works published in old letters, Canvermezler Tekkesi has been also left to oblivion in the shelves of the libraries. This article which is made up of an examination of Canvermezler Tekkesi has been written on the purpose of making an end to the oblivion and providing this novel to be discussed in Turkish Literature once again.

In the research we have made about the novel, we've seen that the place and time has been used in accordance with the subject of the novel. The scene has been used functionally rather than being used just as a background for the novel thus, it has been a component for the novel. In the same way, time has also been used functionally and symbolically in the novel.

Canvermezler Tekkesi has thirty four chapters and one hundred sixty eight pages with fourteen drawings. The size of the chapters changes based on the dynamism of the events. This shows us that there is a consistence between the form and the content of the novel.

Canvermezler Tekkesi has been written with autobiographical method. The main character is also the narrator of the novel. Whereas using the first person narrative is a favorable thing in terms of providing a warm environment, it's an undesirable characteristic in the way of seeing the events from only one person's perspective. In order to remove this negative influence the writer has been applied to the dialogue and flashback methods. Containing real characters and historical events has increased the persuasiveness of the novel and it has provided a warm atmosphere. Reader's curiosity has been kept alive throughout the novel.

As a result of our research about Canvermezler Tekkesi we have seen that Selim Nüzhet Gerçek who is known with his researches about bibliography in Turkey was a successful author who did not only researches in this field but also had original works as novels.

Keywords: Selim Nüzhet Gerçek, Ahmed Kâmil, Canvermezler Tekkesi, Adapted Works.

Giriş

Türk edebiyatı, tarihten günümüze kadar çeşitli coğrafyalarda ortaya çıkan birçok edebiyattan etkilenmiştir. Özellikle Tanzimat döneminden başlamak üzere Türk edebiyatının en çok etkilendiği edebiyatlardan biri de Fransız edebiyatı olmuştur. Türk edebiyatı üzerindeki Fransız etkisi eserlerde hem biçim hem de içerik alanında kendini göstermiştir. Fransız edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki etkisi, Fransızca eserlerden yapılan çeviri ve adapte eserlerin sayısının da artmasına neden olmuştur. Bu etki, özellikle Tanzimat döneminde başlamış ve bu dönemden itibaren Türk edebiyatçıların büyük bir kısmı ya kendi ülkelerinde Fransızca eğitim veren kurumlarda eğitim görmüş, ya da yurtdışında Fransızca'yı öğrenmişlerdir.

Cenevre'de edebiyat eğitimi alan ve Türk edebiyatına birçok eser kazandırmış bir yazarımız olan Selim Nüzhet Gerçek, her ne kadar tiyatro ve bibliyografya üzerine yaptığı çalışmalarla bilinse de biri Fransızcadan çeviri, diğeri de yine Fransızca bir eserden adapte olmak üzere iki romanı vardır. Selim Nüzhet'in Ahmed Kamil müstearıyla neşrettiği *Canvermezler Tekkesi* isimli romanı Fransız yazar *Claude Farrere*'nin bir kitabından adapte edilmiştir. İlk önce *İleri* gazetesinde tefrika edilen, daha sonra ise kitap olarak basılan bu eser, konusu bakımından orijinal olmasa da içindeki karakterlerin, mekânın ve diğer unsurların başarılı bir şekilde millîleştirilmesi sonucu özgün bir eser olmayı başarmıştır.

Canvermezler Tekkesi romanında, Kilyos'ta çıkan fırtınada kazazede olan çalışanlarına yardıma giderken yolunu şaşıp kaybolan bir adamın, geceyi geçirmesi için davet edildiği bir evde yaşayan üç ihtiyarın sırrını öğrenmesi ve sonrasında başına gelen olaylar anlatılmaktadır. İçindeki olayların 1913 yılında geçtiği Canvermezler Tekkesi romanında, fennî olduğunu iddia ettikleri

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/15

birtakım işlemlerle başkalarının hayatlarını kısaltarak kendi hayatlarını uzatan üç adam ile onların eline düşen bir başka adam ve bu adamın sevgilisi romanın asıl kahramanlarını oluşturur.

Türk ve dünya edebiyatında birçok esere malzeme olan “ölümsüzlük” konusunu Canvermezler Tekkesi romanında Selim Nüzhet farklı bir bakış açısıyla işlemiştir. Konusu itibariyle orijinal olmayan bu eserin içindeki karakterler yerli karakterler haline dönüştürülmüş, mekân başarılı bir şekilde değiştirilerek İstanbul yapılmış ve olaylar Selim Nüzhet’e ait bir üslup özelliği ile anlatılmıştır. Eski harflerle yayımlanan birçok eser gibi Canvermezler Tekkesi de kütüphane rafları arasında nisyâna terk edilmiştir. Canvermezler Tekkesi hakkında bir incelemeden ibaret olan makalemiz bu nisyâna bir son vermek ve bu eserin Türk edebiyatında yeniden söz konusu olmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

1. Romanın Tanıtımı

Canvermezler Tekkesi Selim Nüzhet Gerçek’in Ahmed Kâmil müstearıyla neşrettiği ilk romanıdır. Eser, Fransız yazar Claude Farrere’den adaptedir. Roman ilk olarak 1921 yılında *İleri* gazetesinde tefrika edilmiş, (Birinci,1996) daha sonra 1922 yılında *Kitabhane-i Sudi* tarafından kitap olarak basılmıştır. Eserin ikinci bir baskısı yapılmamıştır.

2. Romanın Özeti

Ali Nâil Bey, mezarlıkta bir mezarın başında başından geçenleri anlatır:

Ali Nâil Bey, kendisi adına balıkçılık yapan Halil Çavuş’tan bir mektup alır. Mektupta Karadeniz’de çıkan fırtınada kayıklarının ziyaana uğradığı, çalışanlarından Hasan Çavuş’un hastalandığı ve para gerektiği yazılıdır. Mektubu okuyan Ali Nâil Bey yardım için balıkçıların yanına, Kilyos’a gitmeye karar verir. Akrabası Râmi Paşa’yı arayarak orada bulunan yedek atının hazırlanıp Rumeli Kavağı’na gönderilmesini ister. Kendisi ise İstanbul’daki işlerini ayarladıktan sonra Rumeli Kavağı’na gönderilmesini istediği atı Ceylan’ı alıp Kilyos’a gitmek için vapura biner. Boğaz’da gördüğü eski bir tabya ona sevgilisi Meliha’yı hatırlatır çünkü Ali Nâil Bey, Meliha’yı ilk kez bu harap temeller önünde, sandalda görmüştür. Vapur’da Boğaz’ın rüzgârlı, soğuk ve haşin olduğuna dikkat eden Ali Nâil Bey, Kilyos yollarının da böyle olabileceğini ve yolu şaşırabileceğini düşür. Fakat bu düşüncelyi hemen kovar.

Ali Nâil Bey Rumeli Kavağı iskelesine geldiğinde Râmi Paşa’nın seyisinin atı Ceylan’la birlikte kendisini beklediğini görür. Seyise köştekilerin ne âlemde olduklarını sorduktan sonra atına atlayarak derhal yola çıkar. Onun bu acelesini gören sokaktan geçen iki kadından birisinin diğerine “acele işe şeytan karıştır” dediğini duyar fakat bu söze gereken önemi atfetmez.

Sisli ve yağmurlu bir havada Kilyos yolunu takip eden Ali Nâil Bey, yolunun üzerinde o zamana kadar görmediği garip ve harap bir kule görür ve bu kuleden etrafa çürümüş bir şeylerin kokusunun, bir ölüm kokusunun dağıldığı vehmine kapılır. Biraz ilerledikten sonra bir yol ayrımına gelir ve sağa döneceği yerde sola dönerek yanlış yönde ilerler. Kayalıklarla ve çalılıklarla kaplı bu yolda atı ayağını kırar. Çok sevdiği atını tabancısıyla vurmak zorunda kalan Ali Nâil Bey yoluna yürüyerek devam eder. Ancak yağmurlu ve sisli olan havanın kararmasıyla birlikte taşlık ve çalılık olan bu bilmediği yolda ne yapacağını iyice şaşırır. Bu esnada birinin kendisine doğru yaklaşmakta olduğunu görür. Yaklaşan kişinin bir kadın olduğunu fark etmesiyle hâsıl olan şaşkınlığı, bu kişinin sevgilisi Meliha olduğunu görmesiyle iyice artar. Meliha hızlı bir şekilde Ali Nâil Bey’in yanından geçer fakat onu görmez. Ali Nâil Bey’in sesini de duymaz. Meliha’nın peşinden giden Ali Nâil Bey bir süre sonra onu gözden kaybeder. Karanlıkta hiçbir yeri göremeyen Ali Nâil Bey çaresizlikten ve yorgunluktan bulunduğu yerde uyuyakalır.

Uyandığında elinde feneriyle bir ihtiyarın kendisini izlediğini görür. Bu ihtiyar Ali Nâil Bey'e yakınlarda bir kulübede yaşadığını, isterse geceyi orada geçirip sabah olunca yoluna devam edebileceğini söyler. Ali Nâil Bey kendisine garip gelen bu adamın teklifini başta kabul etmese de gece yarısı bilmediği ve tehlikelerle dolu olan bir yolda ilerlemenin mümkün olmadığını düşünerek ihtiyarın evine gitmeye razı olur. Köylü gibi giyinmiş olmasına rağmen gayet "katibâne" konuşan bu ihtiyar, yolda Ali Nâil Bey'in hiç görmediği tehlikeleri görerek onu uyarmasıyla da Ali Nâil Bey'in dikkatini çeker.

Eve vardıklarında onları ihtiyarın babası karşılar. Baba ile oğul birbirine o kadar çok benzemektedirler ki Ali Nâil Bey hayretler içinde kalır. İhtiyar, babasına Ali Nâil Bey'in durumunu anlatır ve Ali Nâil Bey dinlenmesi için bir odaya götürülür. Ali Nâil Bey, kendisine verilen odaya giderken ona tanıdık gelen fakat bir türlü nerden tanıdığını çıkaramadığı bir koku duyar. Odaya girmesinin ardından kapının arkadan kilitlendiğini fark ettiğinde duyduğu dehşet, odaya girerken aldığı kokunun sevgilisi Meliha'ya ait olduğunu keşfetmesiyle kıskançlığa dönüşür. Elinde silahıyla sabah olmasını beklerken ihtiyar gelir ve uyumadığını gördüğü Ali Nâil Bey'i diğer bir odada kendileriyle oturması için götürür.

Ali Nâil Bey götürüldüğü odada diğerleri kadar olmasa da yaşlı bir adamın oturduğunu görür. Tedbir için kapıya en yakın bir noktaya oturan Ali Nâil Bey, bu adamın diğer iki ihtiyarın peder ve büyük pederleri olduğunu, büyük pederin isminin Hasan Bâkî, oğlunun isminin Ali Vasfî ve torununun isminin de Mehmet Şerîf olduğunu öğrenir.

Ali Nâil Bey, Meliha'nın orada bulunma sebebini sorunca Hasan Bâkî Efendi oğlu Ali Vasfî'nin engel olmak istemesine rağmen anlatmaya başlar. Hasan Bâkî Efendi yüz yetmiş beş yaşındadır. Bu kadar uzun yaşamasını ise babası öldükten sonra ona sahip çıkan Kont dö Sen Jermen'den¹ öğrendiği sırâ borçludur. Kont dö Sen Jermen, fennî mahiyette olan uzun hayatın sırrı sayesinde çok uzun yıllar yaşamış ve bu sırrı Hasan Bâkî Efendi'ye miras bırakmıştır. Hasan Bâkî Efendi ise bu sırrı oğlu ve torunuyla paylaşmış, kendilerine Canvermezler ismini vermiştir.

Canvermezler, yaşamlarını uzatabilmek için çevrelerindeki sağlıklı insanları teşhis ettikten sonra onların bilinçleri kapalı bir şekilde evlerine gelmelerini sağlarlar. Evlerine gelen bu insanlara yaptıkları bir takım şeylerle onların sağlıklı ve genç vücutlardan aldıkları hayat hücrelerini kendi ihtiyarlayan vücutlarına aktarırlar. "Hayat ameleleri" olarak niteledikleri bu insanların hayatlarını kısaltma pahasına kendi hayatlarını uzatan bu ihtiyarlar, yaptıklarının kötü bir şey olmadığını iddia ederler. Meliha Hanım'ın da hayat amelelerinden biri olduğunu, bu nedenle orada bulunduğunu açıklarlar.

Hasan Bâkî Efendi bunları anlatırken Ali Nâil Bey kendisine nüzul inmiş gibi hareketsiz kalır. Nihayet kendisine bir söz hakkı verildiğinde Meliha'yı da alarak oradan uzaklaşmak ister fakat Canvermezler hakkında öğrendiklerinden sonra bunun mümkün olmadığı cevabını alır. Tüm yaptıklarına rağmen dünyanın en namuslu adamları olduklarını, bu yüzden de Ali Nâil Bey'i öldüremeyeceklerini fakat serbest de bırakamayacaklarını söyleyen Hasan Bâkî Efendi, oğlu ve torunuyla Ali Nâil Bey'in durumunun ne olacağı hakkında konuşur. Sonunda Ali Nâil Bey yerine bulunacak bir cesetle herkese onun öldüğüne inandırılmasına, Ali Nâil Bey'in de bir müddet Canvermezler'le birlikte yaşamasına karar verilir. Buna göre Hasan Bâkî Efendi Ali Nâil Bey üzerinde tam olarak ne olduğunu açıklamadığı bir operasyon gerçekleştirecektir. Ali Nâil Bey Meliha'nın bir daha o eve gelmemesi şartıyla kendisine yapılacak her şeyi kabul eder.

Kendisine yapılacak işlemden önce bir isteği olup olmadığı sorulan Ali Nâil Bey, Meliha ile bir saat yalnız kalmak ister. Bu isteği yerine getirilir. Meliha, uykusundan uyanıp bir saat boyunca

¹ The Count of Sen Jermen

Ali Nâil Bey'le konuşup görüşmesine rağmen Canvermezler'in evinde bir odada olduğunun farkına bile varmaz. Kendisini Ali Nâil Bey'le her zaman buluştukları bir odada zanneder. Bir saatin sonunda Meliha Hanım tekrar uykuya dalarken Ali Nâil Bey yapılacak "ameliyat" için tekrar Canvermezler'in bulunduğu odaya götürülür.

Ali Nâil Bey ışıkları gayet kısık bir odada, oturduğu koltuğun karşısında tıpkı kendisine benzeyen bir gölge görür. Bu gölge Hasan Bâkî Efendi'nin yaptığı birtakım şeylerle gittikçe Ali Nâil Bey'in aynısı olan bir hayaletle dönüşür. Ali Nâil Bey'in kimliğini belirten kâğıtlar bu gölgenin cebine koyulur ve hayalet kapıyı açıp gider. Artık Ali Nâil Bey olan biteni bu hayaletin gözünden görmektedir.

Hayalet, Ali Nâil Bey'in geçtiği yollardan geçerek bir uçurumun kenarına gelip oradan düşer. Ali Nâil Bey de koltukta oturduğu yerden düşer. Derin bir uykudan sonra yatağında yattığı yerden hayaletin gözünden cesedi bulmaya gelenlerin onu kendisi sanmalarını ve düştüğü dereden çıkarmalarını, kefenleyerek bir tabuta koymalarını izler. Tüm bunları izlerken de çenesinden hızla çıkıp uzayan beyaz sakallarını, kırışan alnını da hayretle görür. Canvermezler'in evine geldiğinde otuz dört yaşında olan Ali Nâil Bey şimdi yaşını tahmin bile edemediği ihtiyar bir adamdır.

Ali Nâil Bey, olup biteni yatağından izlerken Ali Vasfî ve Mehmet Şerif Efendiler yanına gelerek Hasan Bâkî Efendi'nin onunla görüşmek istediğini fakat kendisi çok yorgun olduğu için yatağından çıkamadığını söylerler. Bu nedenle de Ali Nâil Bey yatağından kaldırılır ve renkli cam kaplı bir bölmeyle ayrılmış bir odada bu bölmenin arkasında yatan Hasan Bâkî Efendi'nin yanına götürülür.

Hasan Bâkî Efendi Ali Nâil Bey'e yaptığı şey sonucunda Ali Nâil Bey'in beklenmedik bir şekilde yaşlanmış olmasından üzgün olsa da pişman olmadığını, Canvermezler'in selameti için doğru olanı yaptığını ve bu yaşlı haliyle kimsenin onu tanımayacağı cihetle artık serbest olduğunu söyler.

Ali Nâil Bey serbest bırakılınca nereye olduğunu bilmeden ve hiç yorulmadan yürür. Vasıl olduğu yerin evi olduğunu, bu evde kendisi sanılan hayaletin cenazesinin kaldırıldığını görür. Cenaze evine gelen sevgilisi Meliha'nın kendisini tanımayıp dilenci zannederek para vermesi üzerine artık öldüğüne kanaat getirerek hayaletin gömüldüğü mezarın başında insanları uyarmak adına başından geçen hikâyeyi baştan sona yazarak ölümünü bekler.

3. Romanın Şekil Özellikleri

Canvermezler Tekkesi romanı yüz altmış sekiz sayfalık bir hacme sahiptir. Roman otuz dokuz bölümden müteşekkil gibi görünmektedir. Fakat muhtemelen basımdan kaynaklanan bir hatayla bazı bölümlerin numaralandırılmasında yanlışlık yapılmıştır. Bu yanlışlıklar düzeltildiğinde romanın otuz dört bölümden oluştuğu görülür.

Romanda ilk altı bölümün numaralandırmasında herhangi bir hata yapılmamıştır. Altıncı bölümden sonraki bölüm yedi olarak numaralandırılması gerekirken sekiz olarak numaralandırılmıştır. Sekiz olarak numaralandırılan bölümden on dokuz olarak numaralandırılan bölüme kadar numaralandırma sırayla yapılmış, on dokuzdan sonra yirmi olarak numaralandırılması gereken bölüm yirmi bir olarak numaralandırılmıştır. Yirmi birden sonra yirmi iki olarak numaralandırılması gereken bölüm yirmi üç, ondan sonraki bölüm de yirmi beş olarak numaralandırılmıştır. Yirmi beşle otuz dört arası doğru bir şekilde numaralandırılmış, fakat daha sonraki bölümün numarası otuz beş olarak yazılması gerekirken otuz altı yazılmıştır. Otuz altıdan otuz dokuza kadarki sıralamada herhangi bir hata yoktur.

Romandaki bölümlerin numaralandırma sırası şu şekildedir:

1, 2, 3, 4, 5, **6, 8**, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, **19, 21, 23, 25**, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, **34, 36**, 37, 38, 39.

Kitapta yer alan bölümlerin sayfa sayısı bir ile on altı sayfa arasında değişmektedir. Sayfa sayısının ondan fazla olduğu bölüm sayısı azdır.

Bölümlerin uzunluğu veya kısalığı ile romanın içeriği arasında bir uyum vardır. Romanda olayların hızlı geliştiği, hareketin çok olduğu yerlerde bölümlerin sayfa sayısı daha kısadır ve bir bölümden diğerine geçiş daha hızlıdır. Olayların daha ağır ilerlediği, hareketin daha az olduğu bölümler ise diğerlerine nazaran daha uzundur.

Kitapta on dört adet resim bulunmaktadır. Bu resimler, anlatılan olayı canlandıran, sayfanın üçte birini kaplayan çizimlerden oluşmaktadır.

Çizimlerin muhtevaları ve sayfalara göre dağılımları şu şekildedir:

Resim 1: Ali Nâil Bey'in atı Ceylan'la birlikte yola çıkışı (s.11)

Resim 2: Ali Nâil Bey'in atı Ceylan'ı vurarak yoluna devam etmesi (s.19)

Resim 3: Meliha (s.24)

Resim 5: Ali Nâil Bey ile Meliha Hanım'ın ağaçlar altında öpüşmesi (s.28)

Resim 6: Mehmet Şerif Efendi'nin Ali Nâil Bey'i bulması (s. 41)

Resim 7: Mehmet Şerif Efendi (s.45)

Resim 7: Canvermezler'in evi (s.58)

Resim 8: Ali Nâil Bey'in bulunduğu odadaki üçüzlü şamdan (s.64)

Resim 9: Hasan Bâkî Efendi, Ali Vasfî Efendi ve Mehmet Şerif Efendi (s.67)

Resim 10: Ağının üstünde bir örümcek (s.108)

Resim 11: Hasan Bâkî Efendi (s.112)

Resim 12: Meliha'nın Canvermezler'in evinde uyuması (s.132)

Resim 13: Ali Nâil Bey ile Meliha Hanım'ın bir ağacın altında oturmaları (s.135)

Resim 14: Ali Nâil Bey'in evinin önünde olan biteni izlemesi (s.166)

Canvermezler Tekkesi romanında kitabın on dört tane resim içerdiği yazsa da resmi çizenin kim olduğuna dair herhangi bir ibare bulunmamaktadır.

4.Anlatıcı ve Bakış Açısı

Canvermezler Tekkesi, otobiyografik yöntemin hâkim olduğu bir romandır. Anlatıcının ve anlatılanın aynı olduğu bu romandaki her şey romanın başkahramanı Ali Nâil Bey'in gözünden anlatılmıştır. Roman, Ali Nâil Bey'in başından geçenleri anlatmasına dayanan bir kurgu özelliğine sahiptir. Romanın böyle bir kurgu yapısına sahip olması onun ben anlatıcı yöntemiyle anlatılmasında ve romana hâkim olan bakış açısının ben anlatıcıya ait olmasında önemli bir etken olmuştur.

Romanın ben anlatıcı tarafından anlatılması bazı olumlu ve olumsuz özellikleri de beraberinde getirmiştir. Bir kere "otobiyografik anlatım yönteminde romanın konusu da anlatıcısı da aynı kişi olduğundan bakış açısı çok dardır." (Aytür, 1977: 31) Biz olaylara sadece Ali Nâil Bey'in gözünden baktığımız için olayları yine onun bakış açısına göre değerlendirmek durumunda kalırız. Bu da olayları çok yönlü olarak görmemizi engeller.

Romanın ben anlatıcıyla anlatılmış olması okuyucunun roman kahramanı ile özdeşleşmesini sağlayacağından bu anlatım türüyle anlatılan romanlarda diğer anlatım türlerine göre anlatılan romanlara göre daha samimi bir ortam vardır ve aynı zamanda birinci şahıs ile yazılan bir eserin

hikâyecisi diğerlerine nispeten okuyucuya daha yakındır. Kendimizi roman kahramanının yerine koyarak onun başından geçenleri anlamakta avantajlı bir konuma geliriz.

Canvermezler Tekkesi romanının tek bir kişinin bakış açısından anlatılmasından kaynaklanan olumsuzlukları gidermek için yazar bazı tekniklere başvurmuştur. Bunlardan biri mektup tekniğidir. Ali Nâil Bey, başından geçenleri anlatmaya “‘Vak’anın başlangıcına Balıkçıların reisi Halil Çavuş’tan aldığım bir mektup sebep oldu.” (s.5) diye başlar ve mektubu aşağıda verildiği gibi üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan aktarır:

“*Velinimetzâde efendim.*

Fırtınadan dolayı kayıkların ikisi küllî hasara uğradı. Can ziyanı yoksa da Hasan Çavuş hastadır. Yatıyor. Bizde bir para kalmadı. Ağlar birbirine karıştı. Denizin şiddetinden dolayı kayığa yönelemiyoruz. Burada çapulcular türedi, bırakıp ayrılamıyorum. Her ne kadar zahmet olacaksa da bu ahvâli görüp beraberce yapılacak işe karar vermek üzere serî’an bu canibe gelseniz fena olmaz. Gerek tamirat, gerek nevale, gerek Hasan Çavuş’un bakılması için küllî miktarda paraya ihtiyacımız vardır. Bâkî yine siz bilirsiniz efendim.

İmza: Halil Çavuş” (s.6)

Görüldüğü gibi mektup, romanın anlatıcısının hiçbir müdahalesi olmadan, Halil Çavuş’un ağzından yazıldığı şekliyle verilmiştir. Mektupla birlikte Ali Nâil Bey dışında başka bir kahramanın, yazdığı bir mektupla da olsa anlatıma dâhil olduğunu görürüz. Mektubun romanda olduğu gibi verilmesiyle anlatıcı dışında biri daha anlatıma dâhil edilir. Bununla aynı zamanda olayın inandırıcılığı da kuvvetlendirilmiş olur.

Romanın tek bir kişinin bakış açısından anlatılmasından kaynaklanan, olaylara dar bir çerçeveden ve taraflı olarak bakma problemiyle başa çıkabilmek için yazarın kullandığı bir başka yöntem diyalog tekniğidir. Ali Nâil Bey’in diyalog içinde olduğu kişilerin konuşmaları direkt olarak verildiğinden, anlatıma hem bir canlılık katılmış, hem de bakış açısının dar olması probleminden biraz daha uzaklaşmıştır. Özellikle Hasan Bâkî Efendi’nin kendisini ve düşüncelerini anlattığı bölümlerde Ali Nâil Bey’in bakış açısından kurtularak Hasan Bâkî Efendinin düşüncelerini kendi ağzından öğrenmiş oluruz. Örneğin Hasan Bâkî Efendi’nin edebiyat hakkındaki şu görüşlerini bir aracı olmadan doğrudan doğruya onun ağzından öğreniriz:

“Bizim zamanımızda edebiyat bilakis kalenderâne idi. Meşrebimizi açar, bizi rindâne bir vadiye sevk ederdi. Hâlbuki bugün, bu edebiyat denilen şey, hülyaperver zihinlere birçok tahribatı mucip oluyor.” (s.94)

Kişilerin olaylara bakış tarzı bize onların Kişilikleri hakkında da bilgi verir. Biz romanda Ali Nâil Bey’in bakış tarzının yanında Hasan Bâkî Efendinin bazı olaylara bakış tarzını da bizzat kendi ağzından öğrendiğimizden, onun da Ali Nâil Bey’in anlattığı Hasan Bâkî’den ayrı olarak nasıl bir insan olduğu hakkında bilgi ediniriz.

Canvermezler Tekkesi romanında kullanılan bir başka teknik de geriye dönüş tekniğidir. Roman, yaşlı bir adamın başından geçenleri anlatmasıyla başlar. Anlatıcı bize geçmişte yaşadıklarını anlatır. Geçmişte yaşadıklarını anlatırken de yer yer bu geçmişin içinde de geriye dönüş tekniği uygulayarak daha eskilere gider. Örneğin Ali Nâil Bey Kilyos’a doğru yola çıkmak için bindiği vapurda aklına sevgilisi Meliha ile olan anıları aklına gelir. Yine kayb olduğu Kilyos yolunda Meliha’yı görünce Meliha’yla olan bir anısını anlatır. Ali Nâil Bey’den başka Hasan Bâkî Efendi, uzun yaşamının sırrını nasıl öğrendiğini anlatırken de geriye dönüş tekniği uygulanır.

Romanda tasvir önemli bir yer tutar. Romandaki olaylar, mekânlar ve kişiler tasvir edilirken genellikle anlatıcının ruh hali dikkate alınmış ve tasvirler onun ruh haline göre yapılmıştır. Örneğin

Ali Nâil Bey, tehlikelerle dolu olan kaybolduğu yolda Mehmet Şerif Efendi'yle birlikte Canvermezler'in evine doğru ilerlerken tehlikeli bulduğu yolun hep kötü yönlerini görmüş ve çevreyi de bu psikolojiyle tasvir etmiştir. Oysa aynı yola bakan bir başkası çevredeki olumsuzluklar yerine güzellikleri de görebilir. Hasan Bâkî Efendi'nin Ali Nâil Bey'e söylediği şu sözler bunun kanıtı niteliğindedir:

“Asrınız alafrangalığı taklit ederek nafîle bir zahmet ve gayretle yoruluyor ve vasıl olduğu neticenin felaket olduğunu hesap edemeyerek üstelik buna bir de ‘medeniyet’ diyor. Fakat gözleri bu kaba şeylerle dolduğu için asıl halis güzellikleri görüp onlardan zevkyâb olabilmesini artık bilmiyor, ne kadar yazık! Siz bile eminim ki deminden çiseleyen yağmur altında ve hayal meyal seçilen bu sis içinde yürürken ancak yolun fenalığına dikkat etmiş, düşmekten korkmuş, geceden ürkmüş fakat gözlerinizi kaldırıp bir defa olsun etrafınızdaki muhteşem güzellikleri, gecenin renkleri içinde yavaş yavaş boğulan tabiatın muazzam manzaralarını görmemişsinizdir.” (s.128).

Görüldüğü gibi Canvermezler Tekkesi romanında anlatıcı aynı zamanda romanın başkahramanıdır. Ben anlatıcıyla anlatılan romanda mektup, geriye dönüş, diyalog teknikleriyle romanın ben anlatıcıyla anlatılmasından kaynaklanan olayları ve kişileri dar bir çerçeveden görme problemi en aza indirilmeye çalışılmıştır. Romanın kahraman anlatıcının gözünden anlatılması romanın inandırıcılığının artması, romanda samimi bir hava oluşması gibi olumlu özellikleri de beraberinde getirmiştir. Tasvirin önemli bir yer tuttuğu romanda kişi, mekân ve olaylar izlenimci bir bakış açısıyla tasvir edilmiştir.

5. Kişiler

Canvermezler Tekkesi romanı kalabalık sayılamayacak bir şahıs kadrosu etrafında şekillenir. Romanın başkahramanını Ali Nâil Bey olarak belirlemek mümkündür. Zira romanda Ali Nâil Bey, başından geçen olayları anlatmaktadır ve doğal olarak bu olayların merkezinde yine Ali Nâil Bey vardır.

Kahramanların vak'a zincirindeki fonksiyonları birbirinden farklıdır. Onların bu fonksiyonlarını dikkate alarak birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar, ikinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar ve romanda sadece ismi geçen kahramanlar olarak üç kısma ayırabiliriz.

Tablo 1: Romandaki Fonksiyonlarına Göre Kişiler

Birinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar	İkinci derecede fonksiyon sahibi kahramanlar	Sadece ismi geçen kahramanlar
Ali Nâil Bey Meliha Hasan Bâkî Efendi Mehmet Şerif Efendi Ali Vasfi Efendi	Halil Çavuş Mösyö Şaptal'ın kâtibi Hanın kâhyası Dilenci kadın ve çocuğu Yolun kenarından geçen iki ihtiyar kadın Meliha'nın annesi Râmi Paşa'nın seyisi Meliha'nın kalfası Kerim Paşa Jandarmalar Polisler Çocuklar, imamlar, askerler, zabıtarlar	Hasan Çavuş Râmi Paşa Meliha'nın babası Meliha'nın kocası Hasan Bâkî Efendi'nin pederi Hasan Bâkî Efendi'nin karısı Laz kayıkçı Comte of St. Jermen

Turkish Studies

Romanda birinci derecede fonksiyon sahibi olan şahıslardan Ali Nâil Bey başkarakter, Hasan Bâkî Efendi, Ali Vasfî Efendi ve Mehmet Şerif Efendi ise kart karakterdir. İkinci dereceden fonksiyon sahibi karakterlerin hepsi figüratif karakterlerden yalnızca yazdığı mektupla Ali Nâil Bey'in yola çıkmasına neden olduğu için Halil Çavuş'un bir fonksiyonu vardır. Diğer karakterlerin hepsi figüratiftir. Bu karakterlerin vaka üzerinde herhangi bir etkileri yoktur. Aynı şekilde sadece adı geçen kahramanlar da figüratif karakterlerdir.

Romanda bir de Hikmet Bey ismi geçmektedir. Ali Nâil Bey, balıkçıların kaza yaptığına dair bir mektup aldıktan sonra telefonu çalar ve Ali Nâil Bey ile telefonun karşısındaki sesin sahibi arasında şöyle bir diyalog geçer:

- “ - Alo, alo, orası neresi?
 - Hikmet Bey'in yazıhanesi. Siz kimsiniz?
 - Siz Hikmet Bey misiniz?
 -Evet, siz?” (s. 7)

Bu diyalogda Ali Nâil Bey kendisini Hikmet Bey olarak tanıtmıştır. Romanın başka hiçbir yerinde Hikmet Bey ismi geçmediği gibi, Ali Nâil Bey'in bir diğer isminin Hikmet olduğuna veya telefondaki kişiye niçin kendisinin Hikmet Bey olduğunu söylediğine dair herhangi bir bilgi yoktur.

5.1. Ali Nâil Bey

Canvermezler Tekkesi romanının başkahramanının ismi Ali Nâil'dir. Nâil *muradına eren, kazanmış, ele geçirmiş* (TDK, 2017) anlamlarına gelir. Ali Nâil Bey'in başından geçenlere baktığımızda isminin anlamının tersine olarak kaybettiğini, muradına eremediğini görürüz. Burada bir ters isim sembolizasyonu vardır.

Ali Nâil Bey romanda ilk olarak “yarın değil, öbür gün ölmüş olacağımı” (s.3) bildiği için insanları uyarmaya karar veren, bu nedenle de başından geçenleri yazan yaşlı bir adam olarak karşımıza çıkar. Bu adamın yaşı hakkında bildiğimiz tek şey ihtiyar olduğudur:

“*Takat-i beşerîyyenin fevkinde ihtiyar, bütün ihtiyarların ihtiyarlığından daha fazla ihtiyar.*” (s.3)

Kaç yaşında olduğunu kendi de bilmez:

“*Kaç yaşındayım? Seksen? Yüz? Yüz yirmi yaşında mıyım? Bunun aslını bilmiyorum. Bu husustaki hissîmi tenvîre yarayabilecek hiçbir şey yok; ne tahrîrî bir vesika, ne hatıra, ne şehadet!*” (s.4)

Romanın ikinci bölümünde Ali Nâil Bey'in gerçek yaşına dair ilk bilgiyi ediniriz. Buna göre 21 Teşrin-i Sâni Perşembe günü, yani anlatıcının olayı anlatmasından tam bir ay önce Ali Nâil Bey otuz üç yaşındadır. Ali Nâil Bey romanda iki yerde başına gelen vak'adan önce otuz üç yaşında olduğu söylese de Mehmet Şerif Efendi'yle ilk karşılaşma anını anlatırken “o zaman otuz iki yaşında olduğum halde” (s.44) ifadesini kullanmıştır. Ali Nâil Bey'in doğum ve ölüm tarihlerini vermiş olması ve ayrıca bir kez daha otuz üç yaşında olduğu belirtmiş olması onun yaşını otuz üç olarak kabul etmemiz ve otuz iki yaşında olduğuna dair ifadenin yanlış olduğunu kabul etmemiz için yeterli bir sebeptir.

Bundan sonra Ali Nâil Bey'in kimliğine dair ilk bilgileri yazdıklarını okuyacak olanları anlattıklarının doğruluğuna inandırmak isteyen Ali Nâil Bey'den öğreniriz:

“Ben Ali Nâil 1296 senesinde İstanbul’da, Şehzâdebaşı’nda doğmuş ve yine İstanbul’da 1329 senesinin 22 Teşrin-i Sani gecesinde yahut aynı senenin 23 Kanun-i Evvel tarihinde vefat etmiş olan ben, tüccardan Hasib Efendizâde Ali Nail Bey’im...”² (s. 25, 26)

Artık kimliğini tamamen öğrenmiş olduğumuz Ali Nâil Bey’in hayatının detaylarını inceleyebiliriz.

Ali Nâil Bey’in kaç yaşında olduğu, nerede doğduğu, babasının kim olduğu gibi bilgiler romanda açık bir şekilde verilmiş olsa da hayatına dair tafsilata gidilmemiştir.

Hasan Bâkî Efendi’nin söylediklerinden yola çıkarak evli olmadığı, çocuğunun bulunmadığı ve doğrudan doğruya bir evi olmadığı sonucuna varırız.

Râmi isimli bir paşanın akrabası olan Ali Nâil Bey’in, evli bir kadın olan Meliha’yla gizli bir birliktelikleri vardır. Kahramanımızın evli bir kadınla birlikte olmaktan rahatsızlık duyduğunu belirten herhangi bir işarete rastlamayız. Ahlakî olarak böyle bir durumdan rahatsızlık duymayan Ali Nâil Bey, Canvermezler’in istediklerini yapmaması durumunda Meliha’nın onu öldürmüş olacağı izlenimini verecekleri söylendiğinde, onun insanlar gözünde namussuz bir kadın olarak görülmesine razı olmaz ve onun için kendini feda eder. Burada Ali Nâil Bey ahlaki bir kaygıdan ziyade sevdiği kadına zarar vermekten korkan bir tavır içindedir. Bu durum bize Ali Nâil Bey’in yaşam tarzı ve ahlak anlayışı hakkında bilgi verir.

Ali Nâil Bey romanda sevdiği için kendisinden vazgeçen fedakâr bir âşığı temsil eder. Sevgilisi için kendisine yapılacak olan her şeye, hatta ölüme bile razı olur.

Roman Ali Nâil Bey’in hayatının çok kısa bir bölümüne ışık tutuyor olmasına rağmen ondaki büyük değişimi görebiliriz. Ali Nâil Bey, romanın başında ve sonunda aynı özellikleri taşımaz. Otuz üç yaşında genç, kuvvetli ve özgüven sahibi biriyken romanın sonunda yaşlı, aciz ve bir mezarlık başında ölümünü bekleyen biri haline gelir. Onun bu hale gelmesinde şüphesiz ki başından geçen olaylar etkili olur.

Ali Nâil Bey’in duyguları ve düşüncelerini romanın başından itibaren takip edebiliriz. Romanın başında kaza geçiren balıkçılarına yardıma giden kararlı biri olarak karşımıza çıkar. Daha sonra Kilyos yolunda kaybolduğunda nasıl ümitsizliğe kapıldığını, Canvermezler’in evindeki hayretini, korkusunu, karşı çıkışını, kabullenişini ve nihayet bedeniyle birlikte ruhu da yaşlanan ve mezarı başında ölümünü bekleyen, ölümünü beklerken de insanları uyarmak adına başından geçenleri yazan bir ihtiyar olduğunu görürüz.

Canvermezler romanının başkişisi Ali Nâil Bey iyi derecede bir gözlem yeteneğine sahiptir. Etrafındaki kişileri, onların tavır ve hareketlerini, içinde bulunduğu mekânı ayrıntılı bir şekilde tasvir eder.

5.2.Meliha Hanım

Meliha sözlük anlamı olarak güzel, şirin, sevimli (TDK,2017) demektir. Romanı incelediğimizde Meliha Hanım’ın bu özellikleri taşıdığını ve burada bir isim sembolizasyonu olduğunu söyleyebiliriz.

Meliha Hanım, romanın başkahramanı olan Ali Nâil Bey’in sevgilisidir. Genç ve güzel bir kadındır. “Altın saçları, iki zümrüde benzeyen gözleri”(s.10) vardır. Ali Nâil Bey Meliha’dan ilk kez bahsettiği bölümde gözlerinin yeşil olduğunu söylese de Canvermezler’in evinde Meliha’yla bulunduğu dakikaları anlatırken Meliha’nın gözlerini “bir deniz gibi mâi ve vâsi” (s.137) olarak nitelemiştir.

² Romanda kullanılan tarihlerde Rumî Takvim esas alınmıştır.

Ali Nâil Bey, Meliha'nın karakterine ve görünüşüne dair bilgileri şu şekilde verir:

“*Meliha pek canlı, oynak bir kadındı. Zarif ve ince bir güzelliği, yüzünün pembe bir rengi, mâ'î damarlarının içinde koştuğu belli olan sıcak bir kanı vardı. Uzun ve çevik bacakları dolgun, vücudu çâlâk idi ve biraz semiz olmasına rağmen tenasübü ve endamı mükemmeldi.*” (s.25)

Meliha'nın babası, karısından ayrılmış zengin bir adamdır. Annesi ise “yaşına rağmen başkalarına genç görünen” (27) Beykoz'da bir yalıda yaşayan bir kadındır.

Meliha'nın kocası da tıpkı Meliha'nın babası gibi zengin bir adamdır ve bütün yıl Bâbîâlî civarında ikamet eder. Meliha, kocasının bulunduğu yerden ayrılmak istememesi nedeniyle yazın tek başına annesinin yanına gider. Bu da Ali Nâil Bey'le olan buluşmalarını kolaylaştırır.

Meliha, ipekli çarşaflar giyinir, başını son modaya göre yapar. Ali Nâil Bey'in kaybolduğu yolda gördüğü yerde ve cenazesinde Meliha'nın kıyafetlerini tasvirinden onun çağına göre modern giyinen bir kadın olduğunu söyleyebiliriz.

Meliha, evli olmasına rağmen kocasından başka birisiyle ilişkisi olmasına olanak tanıyan bir ahlaki yapıya sahiptir. Râmi Paşa'nın köşkünde Ali Nâil Bey'le baş başa kalmaları ve çevrelerinde kendileri gibi başka insanların da olması, kalfasının yanında Ali Nâil Bey'le buluşması, Ali Nâil Bey'le olan ilişkilerinin açığa çıkmış olmasına rağmen (s.136) çevrelerinden herhangi bir tepki aldıklarına dair romanda bir açıklama olmaması gibi durumlara baktığımızda Meliha'nın çevresinin de onun yaşam tarzına ve ahlak anlayışına uygun olduğu görülür.

Meliha, romanın başkahramanı Ali Nâil Bey üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Meliha bu etkiyi göstermek için bir şey yapmaz hatta Ali Nâil Bey üzerinde bir etkisinin olduğunun farkında bile değildir. Bir kere Ali Nâil Bey kaybolduğu yolda Meliha'yı görerek onun peşinden gittiği için yolunu daha ziyade kaybetmiş ve Ali Vasfi Efendi onu bulmuştur. Burada Meliha Ali Nâil Bey'in kendi ayaklarıyla Canvermezler Tekkesi'ne gitmesine önayak olmuştur. Ne var ki bunu yaptığından habersizdir; tıpkı Ali Nâil Bey'in canını kendisi uğruna feda etmeyi göze aldığı ve bunun için her şeyi yapmaya razı olduğu sırada derin bir uykuda her şeyden habersiz olduğu gibi. Yine Ali Nâil Bey'in artık ölü bir adam olduğunu kabul etmesinde Meliha'nın onu tanınamaması etkili olmuştur. Görüldüğü gibi Meliha romanın başkahramanını farkında olmasa da büyük ölçüde etkilemiştir.

Romanda Meliha, yalnızca dış görünüşü ile tanıtılmıştır. Bunun dışında onunla ilgili tek şey onun davranışlarımızdan çıkarttığımız ahlak anlayışdır. Bunlardan başka romanda Meliha'ya dair herhangi bir şey yoktur; bir karakterden ziyade tiptir. Evli olmasına rağmen başka birisi ile ilişkisi olan, güzel ve dönemine göre modern olan kadın tipidir.

5.3.Hasan Bâkî Efendi

Hasan Bâkî Efendi Canvermezler Tekkesi romanının kart karakteridir. Romanın başkişisi olan Ali Nâil Bey'in önündeki en büyük engeldir.

Bâkî, kelime anlamı olarak sözlükte sürekli, bir şeyden artan miktar, öteki (TDK,2017) anlamlarına gelmektedir. Hasan Bâkî Efendi'nin Canvermezler'den biri olduğu ve sürekli olarak yaşamını uzattığı düşünüldüğünde kendisine kişiliğine uygun bir isim verildiği görülür.

Hasan Bâkî Efendi, romanın önemli karakterlerinden biri olmasına rağmen romanın ilk üçte birlik kısmında kendisinden hiç bahsedilmez. İlk olarak Ali Nâil Bey'in misafir olarak kaldığı evin bir odasında bağdaş kurmuş ve genç olmamakla beraber, ötekilerden daha az yaşlı gözüken (s.66) bir adam olarak karşımıza çıkar. Yaşlı bir adam olmasından başka Hasan Bâkî Efendi hakkında verilen ilk bilgi onun sesiyle ilgili olanıdır. Ali Nâil Bey onun sesi hakkında şöyle demiştir:

66) *“Sesi Akağalarıninkini hatırlatan, kadın sesine benzeyen, ince ve gayet garip bir sestir.” (s. 66)*

Hasan Bâkî Efendi Ali Vasfî'nin babası ve Mehmet Şerif'in dedesidir. Buna rağmen oğlu ve torunundan daha genç görünür. Ali Nâil Bey onu oğlu ve torunuyla şöyle karşılaştırır:

“Şüphesiz üçünün içinde en az yaşlı o gözükiyordu. Yüzünün çizgileri daha azdı. Gayet cevval olan gözlerinin kenarları çukurlaşmamıştı. Sesi ince fakat katiyen ihtizaz etmiyordu.”

Bu kısımdan sonra Hasan Bâkî Efendi'nin kendisini anlattığı bir kısım vardır. Burada *“Anadolu'nun ücre ve şimdi ismi bile unutulmuş bir köyünde 1154 senesinde”* (s.79) doğduğunu, yüz yetmiş beş yaşında olduğunu söyler. Babası Birinci Mahmut'un askerlerinden biridir. Kendisi küçük yaşta Saray-ı Hümayun'a intisap ettirilmek üzere sarayla münasebeti olan dairelerde çıkar olarak istihdam edilir.

Hasan Bâkî Efendi, babası öldükten sonra *“bana hakiki bir peder, bir mürebbi ve hatta bir üstad-ı küll olmuştur.”* dediği Kont dö Sen Jermen'den yaşamını uzatmanın sırrını öğrenmiştir. Öğrendiği bu sır sayesinde yüz yetmiş beş yaşında olmasına rağmen hâlâ yaşamaktadır. Hasan Bâkî Efendi bu sırrı öylesine benimsemiştir ki onu oğlu ve torunundan başka kimseyle paylaşmaz. Hatta çok sevdiği *“gayet dilrubâ bir Çerkez kızı, bir saraylı”* (s.100) olan karısının *“ağzının tebessümünü ve busesinin tadını temdit etmek imkân dâhilinde”* iken onun ölümü pahasına bu sırrı gizli tutar. Aynı şekilde torununu annesinin ölümüne de müdahale etmemiştir. *“Zira uzun müddet muammer olmanın sırrı bir kadın kafası içinde emniyetli bir yerde telakki edilemeyecekti.”* (s.101) Hasan Bâkî Efendi'ye göre.

Hasan Bâkî Efendi, uzun yaşamanın sırrına vakıf olmaktan başka çok tesirli bakışları olan biridir. Romanda birçok yerde Ali Nâil Bey'i bakışlarıyla etkisiz bırakmıştır. Bu duruma birkaç örnek verelim:

“Bu nazarlar karşısında gözlerim kamaşmış, kalbim delinmiş gibi ben mağlup oldum. Öfkemi birdenbire azîm bir korku istihlâf etti. Elimdeki avın kaçtığı hissettirdi. Ben de uyuklayan son irade-i kuvvetimle tabancamı kullanmak istedim. Fakat tetiği oynatamadım. Çünkü karşımdaki ihtiyarın gözleri yavaş yavaş, ağır ağır gözlerimden kalkmış, ellerime dönmüştü ve bu güya parmaklarımı tutan, sıkan, ezen, kıran bir tazyik idi. Tabanca elimden kaydı. Yere düştü.” (s.77)

“Beni bulunduğum yere mihlayan, gayri mer'î mukavemetsiz tesir, dilimi bile söylemekten, zihnimi bile işlemekten men ediyordu.” (s.92)

Hasan Bâkî Efendi, kendisi için oluşturulan profile tamamen uygun bir karakterdir. Konuşma üslubu küçük yaşta saray çevresinde bulunduğunu doğrular niteliktedir. Yine tavır ve hareketleri yüz yetmiş beş yaşında, tecrübeli bir adamın tavır ve hareketleridir. En kızgın olduğu anlarda bile kibarlığından ödün vermez. Bu yaşına kadar sırrını açığa çıkarmadan hayatını uzatmasına olanak sağlayan bir zekâyâ sahiptir. Oğlu ve torununa danışsa içinde bulunduğu müşkül durumdan yine kendi zekâsı sayesinde kurtulur.

Hasan Bâkî Efendi karakter olarak inandığı şeye sınıksız bağlanan bir özelliğe sahiptir. Daha önce belirtildiği gibi sırrı saklamak uğruna eşinin ve gelinin ölümüne kayıtsız kalmıştır. Yaptıklarının kötü bir şey olmadığına da aynı şekilde inanmıştır Hasan Bâkî Efendi. Canvermezler'in hayatını uzatmak uğruna bir Laz Kayıkçı'nın ölmüş olması onun yalnızca canını sıkıştır. Kendi hayatını uzatmak için başkalarının hayatlarını kısaltması, hatta Laz Kayıkçı'da olduğu gibi onların hayatına son vermesi bile yaptığına doğruluğunu sorgulamasına yetmemiştir. Ali Nâil Bey'e söylediği şu sözler kendilerini ne kadar masum gördüğünün kanıtı niteliğindedir:

“Siz bu saniyede memleketinizin belki en namuslu üç kişinin karşısında bulunuyorsunuz ve bu gördüğünüz el, ömründe bir kere kandamlasına temas etmiş değildir.” (s.94)

“Hayır efendim, biz katiyen adam öldürmeyiz. Hatta yarın, belki öbür gün siz asker olabilir, hakikaten böyle bir şey yapabilir ve buna muvafık da olursunuz. Lakin biz asla!” (s.95)

Hasan Bâkî Efendi Ali Nâil Bey'in başına gelenlerin birinci dereceden sorumlusudur. Ali Nâil Bey'e ve Meliha'ya ne olacağına o karar verir; dolayısıyla romanın akıbetini o belirler. Ali Nâil Bey'in genç bir adamken yaşlı birine dönüşmesine o neden olmuştur. Ali Nâil Bey üzerindeki diğer bir etkisi de ona Meliha için neler yapabileceğini gösterme fırsatı vermiş olmasıdır. Romandaki en baskın karakterdir. Aynı zamanda kendine has karakteristik özelliği en fazla olan kahramandır. Bakışları, konuşma üslubu, tavır ve hareketleri ile diğerlerinden ayrılır. Romanın içinde bulunduğu süre içinde hiçbir değişiklik göstermez, hep aynıdır.

Yüz yetmiş beş yaşında olmasına rağmen hayatı çok seven ve olağanüstü özellikleri olan Hasan Bâkî Efendi, romandaki belki de en ilginç kişiliktir.

5.4.Mehmet Şerif Efendi ve Ali Vasfi Efendi

Mehmet Şerif Efendi ve Ali Vasfi Efendi romandaki kart karakterlerdendir.

Mehmet Şerif Efendi romanda karşımıza çıkan ilk Canvermez'dir. Ali Nâil Bey ormanda uyandığında, elinde feneriyle ilk olarak Mehmet Şerif Efendi'yi görür. Ali Nâil Bey onu şöyle tanıtır:

“Bu, hakikat bir ihtiyar ve şüphesiz fevkalâde yaşlı bir ihtiyardı. Bembeyaz sakalından mâ'adâ görülüüyordu ki derisi çizgiler içinde kalmış, yüzü, elleri gayet zayıflamıştı. Lâkin bunlara rağmen harikulade dinç ve kavi bir ihtiyardı. Dimdik duruyor, başını yüksek tutuyordu. Diz kapakları, dirsekleri belliydi ki eski çevikliklerini muhafaza ediyordu. Uzun bacakları üstünde geniş omuzlu, iri bir vücudu vardı. Bütün manzarasından bir heybet nümâyân oluyor ve üstüne dayandığı değnek, elinde bir silah kıymeti alıyordu” (s.44)

Mehmet Şerif Efendi eski köylü kıyafetlerine rağmen gayet kâtibâne konuşur. Ali Nâil Bey'i alarak evine götürür ve babasına Ali Nâil Bey'i eve getirme sebebini anlatır. Bundan sonra Mehmet Şerif Efendi Hasan Bâkî Efendi'ye yaptığı işlerde yardımcı olur. Romandaki fonksiyonu bundan ibarettir.

Ali Vasfi Efendi Mehmet Şerif'in babasıdır. Bu iki karakter birbirine öyle çok benzemektedirler ki Ali Nâil Bey onu ilk gördüğünde “bu adamın da ötekinin bir ayna içinde görülen aksi olmadığını, hakikaten ayrı ayrı iki adam olduklarını” (s.53) anlamak için dönüp arkasında duran Mehmet Şerif Efendi'ye bakar.

Romanda Ali Vasfi Efendiye dair çok az şey vardır. Görünüşünden başka kendisi hakkında bildiğimiz sayılı şeylerden biri de Canvermezler'in “tasavvufla en ziyade meşgul olmuş olan â'zâsı” (s.94) olduğudur.

Ali Vasfi Efendi de tıpkı Mehmet Şerif Efendi gibi romanda Hasan Bâkî Efendi'nin isteklerini gerçekleştiren, ona yardım eden bir karakter olmaktan başka bir işlevi yoktur.

6.Zaman

Canvermezler Tekkesi romanında vak'a zamanı üç gündür. Buna karşılık romanın anlatma zamanı bir gündür. Vak'a zamanı ile anlatma zamanı arasında geçen süre bir aydan bir gün eksiktir. Roman'da vak'anın başlama zamanı “21 Teşrin-i Sâni 1329 Perşembe günü” ³(s.6) olarak

³ Milâdi 4 Aralık 1913 Perşembe

verilmiştir. Bunun hemen ardından anlatma zamanı verilir: “... evet geçen 21 Teşrin-i Sani’de daha bundan ancak bir ay evvel, yarın tam bir ay olacak!”

Romanda asıl vak’a kronolojik bir sırayla verilmiştir. Bazı olayların oluş zamanları “21 Teşrin-i Sâni 1329 Perşembe günü” (s.6), “1296 senesinde” (s.25), “1327 senesinin mayıs ayında” (s.29) örneklerinde olduğu gibi kesin bir tarih olarak verilir. Bazı olayların zamanı ise verilen kesin tarihler veya saat üzerinden üzerinden işaret edilir: “daha bundan bir ay evvel” (s.6), “tam bir sene evvel bir mehtap gecesi” (s.10), “bir çeyrek saat kadar gittik” (s.50). Bazen de bir dönem verilir: “Sultan Mahmud-u Sâni zaman saltanatında idi.” (s.102)

Canvermezler Tekkesi’nde vak’a zamanı yapılan geriye dönüşlerle genişletilir. Romanda geriye dönüş tekniği ilk olarak Ali Nâil Bey Kilyos’a gitmek üzere bindiği vapurda, boğazın ona sevgilisini hatırlatması hadisesinde uygulanır. Ali Nâil Bey, Meliha’yı ilk gördüğü zamanı “Tam bir sene evvel bir mehtap gecesi ona bu noktada, bu harap temeller önünde sandalda tesadüf etmişim... Râmi Paşa’nın kilerle tanışıyordu. Sandallarımız yan yana yaklaştı. İlk defa olarak, mehtabın ziyası altında kenarları yeşillenmiş görünen altın saçlarını, iki zümrüde benzeyen gözlerini görmüş ve hayran kalmıştım.” (s.10) diyerek anlatmaya başlar. Ne var ki bir başka yerde (s.22) Meliha’ya ilk kez “bundan iki sene evvel... 1327 senesinin mayıs ayında” tesadüf ettiğini söyler. Romandan alıntı yapılan aşağıdaki satırlar Meliha’yla ilgili olayların tarihlerinin bilerek yanlış verilebileceğini anlatır:

“Meliha... Ah ismini yazmamalı, bir kadının namusuna hâlel getirebilecek böyle bir tavzihten ictinâb etmeli idim. Binâenaleyh burada - ama yalnız burada- bazı teferruatta yanlışlıklar ihdas edeceğim. Bazı tarihlerin hakîkilerini silecek, bazı yerlerin isimlerini değiştirecek, hülâsa bazı vak’alar üzerine yalan söyleyeceğim. Tamamıyla anlaşılmam için bu elzemdir. Mesela haziran yerine teşrin-i sâni, otomobil yerine vapur, Yuşa Tepesi yerine Ayazma Tepesi yazarsam bunda hiçbir beis yoktur.” (s.26)

Ne var ki burada bilinçli olarak yapılan bir değişiklikten bahsetmek çok zordur. Çünkü burada tarihin bilerek değiştirilmesinden ziyade bir mantık hatası vardır. Tarih konusunda anlatıcının açık bir şekilde yanlışlığa düşmüş olduğu görülür. Bir yıl önceki tesadüf ikinci bir tesadüf olarak kabul etmek de mümkün değildir çünkü bu tesadüfün ilk olduğu açıkça belirtilmiştir. Anlatıcının hafızasının “sonuna kadar yanmış bir mumun bir kenara devrilmiş fitili gibi, son şu’âlerini titreye titreye ver”mesi (s.22) yapılan bu yanlışlığın romanın kurgusuna dâhil olduğunu düşündürse de bu yanlışlığa anlatıcıdan ziyade romanın yazarının sebep olduğu daha makul görünür.

Romanda yapılan geriye dönüşler Meliha’nın nasıl biri olduğu (s.25), Meliha’nın ailesinin kim olduğu (s.26) örneklerinde olduğu gibi roman kahramanını tanıtmaya amacıyla kullanılmıştır. Bunun dışında bazen asıl vak’a için önemli olan bir olayı (Ali Nâil Bey ile Meliha’nın buluşması ve Meliha’nın başından geçen esrarengiz olay s.31- 35) anlatmak için kullanılırken, bazen de Hasan Bâkî Efendi’nin uzun yaşamın sırrını nasıl ve kimden öğrendiği örneğinde olduğu gibi (s.80-83) olayların aydınlatılması için kullanılmıştır.

Canvermezler Tekkesi romanında zaman sembolik bir unsur olarak da kullanılmıştır. Zamanın sembolik olarak kullanıldığı birkaç örnekle konuyu daha da açık hale getirelim:

Hasan Bâkî Efendi’nin ortaya çıkardığı hayalet uçurumdan düşmeden hemen önce Ali Nâil Bey, “solgun semanın ufkunda taze bir kan gibi kızıl bir leke, şafağı gösterdi” (s.151) der ve hayalet uçurumdan düşer. Görüldüğü gibi burada şafağın sökmesi sırasındaki kızılık kana benzetilmiştir. Normalde şafağın sökmesi aydınlığı, umudu çağrıştırırken burada ölümü çağrıştırır. Bir başka örnekte Ali Nâil Bey, kendisine ait olduğu sanılan mezarın başında, başından geçen vak’ayı yazmaya başladığında günün hangi zamanında olduğunu bilmesek de vak’anın yarısına geldiğinde “öğle güneşi mezarlığın siyah selvilerini yaldızlıyor”dur (s. 144). Hikâyenin sonuna geldiğinde kızıl sema

önce ‘‘mor ve paslı bir renge’’ bürünür (s.166) , daha sonra ‘‘güneş semada guruba yakın’’dır (s.167) ve nihayet güneş guruba büstün yaklaşıp kızışlaştığında (s.168) anlatıcı anlatacağı her şeyi bitirmiş ve ölümünü bekliyordur. Görüldüğü gibi günle birlikte hem anlatılacak vak’ının hem de anlatıcının ömrünün sonuna gelinmiştir.

Romanda zaman, kahramanların psikolojik durumlarıyla da uyumlu bir çizgide seyreder. Romanda geçen güzel olaylar bahar ve yaz aylarında gerçekleşirken olumsuz olaylar sonbahar ve kış aylarında gerçekleşir. Örneğin Ali Nâil Bey Meliha’yı bir bahar ayı olan mayıs ayında tanır ve daha sonra ‘‘ona bir haziran gecesindeki bir davet esnasında’’ (s.29) tesadüf eder. ‘‘Bir eylül sabahı’’ (s.29) onun başından geçen esrarengiz olayı öğrenir. Vak’aya sebep olan mektubu aldığında Teşrin-i Sâni yani aralık ayındadır. Mektubu almasının üzerinden bir ay geçtiğine göre mezarlıkta ölümünü beklerken ocak ayındadır. Görüldüğü gibi baharla başlayan mutlu olaylar sonbaharda Meliha’nın başından geçen esrarengiz olayla yerini olumsuz olaylara bırakmaya başlar ve nihayet aralık ve ocak aylarında Ali Nâil Bey’in ve romanın sonunu getiren olaylar vuku bulur.

Romanda yaşanan olayların tarihinin açık olarak verilmesi ve zaman çizgisinin net bir şekilde takip edilebilmesi romanda anlatılan olayların inandırıcılığını artırmıştır. Ayrıca üç gün gibi kısa bir sürede kahramanın başından geçen olayların fazlalığı ve ilginçliği romanı daha heyecanlı bir hale getirirken aynı zamanda ona psikolojik bir derinlik de katmıştır.

Görüldüğü üzere Canvermezler Tekkesi romanında zaman olaylar ve kişilerden bağımsız değildir. Üç günlük vak’a zamanı geriye dönüşlerle genişletilmiş ve bu geriye dönüşler romana genişlik ve derinlik kazandırmıştır. Zamanın sembolik olarak kullanıldığı örnekler de gösteriyor ki romanda zaman, roman için önemli bir unsur olarak kullanılmıştır.

7.Mekân

Canvermezler Tekkesi romanında mekân hem olaylar için bir atmosfer yaratmak hem de kahramanların psikolojik durumu hakkında bilgi vermek amacıyla kullanılmıştır. Romandaki başlıca mekânlar Ali Nâil Bey’in yazıhanesi, Kilyos yolu’ndaki ormanlık alan, Canvermezler’in evi ve mezarlıktır.

Romanda mekân olaylar için bir fon oluşturmaktan ziyade işlevsel olarak kullanılmıştır. Genellikle empresyonist gözle tasvir edilen mekân aynı zamanda bakan kişinin psikolojisi hakkında ipucu vermesi yönüyle de dikkate değerdir. Vak’anın başlangıcına Ali Nâil Bey’in yazıhanesinde aldığı bir mektup sebep olur. Ali Nail Bey burada başına gelecek kötü olaylardan habersizdir ve bu olaylar onun çok uzağındadır. Dolayısıyla Ali Nâil Bey’in ‘‘sevdiğim yazıhanem’’ (s.8) dediği bu mekân olumlu olarak çizilmiştir. ‘‘Kilyos’a gitmeye karar verdiğim bu esnada idarehanem bana bir kat daha sevimli, sıcak ve müsterih gözüktü.’’ (s.8) diyen Ali Nâil Bey, Kilyos’a gitmeye karar verdiği anda başına gelecekleri sezmiş gibi içinde bulunduğu mekânı olduğundan daha da olumlu görmeye başlar.

Mekân, romanda bazen de geriye dönüş yapılarak bazı olayların anlatılmasında bir araç olarak kullanılmıştır:

‘‘Yeni Mahalle’den kalkıp Fırıldak Bahçesi’nin önünden geçtikten sonra denizde temelleri ıslanan eski bir tabyanın harabesini görünce gayriihtiyarî bir surette zihnime eski tatlı hâtıralar geldi. Harap bir şatonun bakıyyesine benzeyen bu taş yığınları hayatımda büyük bir mevki işgal eden bir kadının hatırasını canlandırdı: Tam bir sene evvel bir mehtap gecesi ona bu noktada, bu harap temeller önünde sandalda tesadüf etmiştim... Râmi Paşa’nın kilerle tanıştıyordu. Sandallarımız yan yana yaklaştı. İlk defa olarak, mehtabın ziyası altında kenarları yeşillenmiş görünen altın saçlarını, iki zümrüde benzeyen gözlerini görmüş ve hayran kalmıştım.

Eski tabyanın duvarları bugünkü solgun deniz karşısında yükseliyordu. Hafızamda yavaş yavaş bu hatıralar daha canlanmaya başladı. O sevgili kadınla bu civarlarda gece ve gündüz, kaç defa buluşmuş ve görüşmüştük.'' (s.10)

Ali Nâil Bey'in yazıhanesinden sonra olumlu olarak tasvir edilen bir diğer mekân Râmî Paşa'nın köşküdür. Bu köşk Ali Nâil Bey'le Meliha'nın mutlu anlarını adeta daha da güzelleştirmek için vardır. Romandan alınan şu satırlar bunun kanıtı niteliğindedir:

''Köşk uzaktan Boğaziçi'ne hâkim idi. Duvarla muhât olan bahçesi, çarşı yollarına doğru iniyordu. Bu gece bahçede tatlı ışıkl fenerler vardı. İşte Meliha'yı ikinci defa olarak burada gördüm. Ayın ziyasını hatırlatan maşlahı vücudunun güzelliğini sarıyor, fakat kapayamıyordu. Onu bu kadar güzel bir hâlde görünce beni şiddetli bir emel istilâ etti. Denize nâzır bir sedd üstünde onunla karşı karşıya gelmiştik. Uzaktan bir keman sesi duyuluyordu. Aşağıda rıhtımda başka adamların başka kadınlarla kol kola gezindiklerini gördük. Ağaçlar arasında sandım ki bir çift gölge yürüyerek önümüze geldi ve şüphesiz onlar da bizim vücudumuzu teşhis ederek çekilip gittiler. Şimdi Meliha ile ben bahçenin parmaklıklarına (24) dayanarak, yavaşça konuşuyorduk ve nafîle, saçma, abes, lüzumsuz sözler söyleyerek, asıl ehemmiyetli sözleri içimizde saklıyorduk.

Bu musâhabemiz uzun bir müddet devam etti. Ağaçlar arasında fenerler birer birer sönüyordu. Karşiki dağların arkasından kırmızımtırak bir ay doğarak Boğaz'ın suları üzerine parıldayan selvisini salladı.''

Bunun dışında Ali Nâil Bey'le Meliha'nın buluşup dolaştıkları Beykoz civarındaki geniş ve تنها araziler de romanda olumlu olaylara tanıklık eden bir başka mekândır.

''Beykoz'un bir meziyeti de etrafında gezecek hâlî birtakım yolları, vâsî arazisi bulunmasıydı. İşte böylece, ben Râmî Paşa'nın köşkünde kaldığım zamanlar vapurla yahut sandalla bu kıyıya geçerdim ve gezinmek için bu civarda hemen her zaman hâlî ve pek güzel yollar, kırlar bulurdum.'' (s.28)

Görüldüğü gibi Beykoz, Ali Nâil Bey'le Meliha'nın baş başa dolaşabilmeleri için uygun bir ortam olması yönüyle romanda olumlu olarak çizilen bir mekân olmuştur.

Ali Nâil Bey, çok sevdiği yazıhanesinden çıkıp Kilyos yoluna koyulduğundan beri mekânla ilgili olumlu tek bir şeye rastlamayız. Mesela vapur Rumeli Kavağı iskelesine yanaştıkça Ali Nâil Bey'e göre *''Kavak çıplak dağları, hali arazisiyle Boğaziçi'ne benzemeyen ve daha ceyyid ve تنها başka bir yer – belki adaları- hatırlatan bir manzara irâ'e ediyordu. İskele pek تنها idi. Havaya akşamın karaltısı şimdiden çökmüş gibi idi.*'' (s. 11) Görüldüğü gibi mekân, daha yolun başında sanki Ali Nâil Bey'in başına gelecekleri haber verir gibi olumsuzdur.

Rumeli Kavağı, romanda tehlikenin ve esrarengiz olayların merkezi gibidir. Ali Nâil Bey vapurdan Rumeli Kavağı iskelesinde inip yola devam ettikçe mekânın olumsuzluğu da artar. Kocaman taşlar, kayalar, karanlık çukurlar ve çalılıklarla kaplı bir yol üstünde atı ayağını kırınca onu vurmak zorunda kalır ve yola yürüyerek devam eder. Yine Meliha'nın başına gelen esrarengiz olayın Merkezinde Rumeli Kavağı vardır. Meliha Rumeli Kavağı'na gidip bir gün sonra evine döner fakat oraya ne için gittiğini, orada ne yaptığını bir türlü hatırlamaz.

Romanda mekâna dâhil edebileceğimiz bazı eşya ve yapıların sembolik olarak kullanıldığını görürüz. Ali Nail Bey yola çıktığında bir kule görür. Karanlık içinde yükselen kule bütün etrafına hâkimdir. Ali Nâil Bey aldığı çürümüş yaprak kokusuna bezer kokunun kuleden geldiğini düşünür ve şöyle der:

''Bana bütün bu koku o kuleden dökülüyor gibi geldi ve o kuleden bütün etrafa çürümüş şeylerin kokusu, bir ölüm kokusu dağılıyor vehmine kapıldım. Nahoş bir his omuzlarımdan aşağı bütün vücudumu raşelerle sarstı. '' (s.13)

Ali Nâil Bey'in kuleden etrafa ölüm kokusu dağıldığı vehmine niçin kapıldığını daha sonra Canvermezler'in evinde '' çatının sol tarafına doğru, müphem bir şey, daha pek yüksek bir gölge''(s.52) olduğunu ve bu gölgenin '' evin yalnız o köşesinde bulunan bir kat yahut bir kule'' olduğunu öğrendiğimizde anlarız. Başkalarının hayatlarından çalarak kendi hayatlarını uzatan Canvermezler'in evinin yanındaki kuleden böyle bir koku gelmesi garip değildir. Görüldüğü üzere burada kule sembolik bir anlam ifade etmektedir.

Ali Nâil Bey'in ilk kez Canvermezler'in evine giderken gördüğü uçurum ve aşağısındaki derenin olduğu yer önemli bir başka mekândır. Ali Nâil Bey buradan geçerken gördüğü manzarayı şöyle tasvir eder:

'' Burada kenarları uzamış otlarla o kadar muntazam bir surette örtülü bir çukur vardı ki insan onun mevcudiyetini göremeden evvel pek kolaylıkla düşebilecekti. Toprağı ayağımla yoklayarak nasıl birdenbire bir boşluğa kaydığını, bu boşluğun bütün kenarlarının uzun otlarla nasıl adeta süslü gibi gözüktüğünü, uçurumun dibini ve orada beyaz çakıl taşları arasından kayan yeşilimtırak bir suyu gördüm. Uçurum öyle yekpare bir tarzda aşağı kadar iniyordu ki, kazara bu çukura doğru fazla bir adım atmış olan bir adam tutunabilecek hiçbir nokta bulamadan şüphesiz bu uçurumun dibine, beyaz çakıl taşlar arasından kayan bu yeşilimtırak suyun içine kadar yuvarlanacaktı. '' (s. 50)

Hasan Bâkî Efendi, Ali Nâil Bey yerine geçecek bir ceset bulunmasına karar verildiğinde oğlu ve torununa hitaben 'Domuz Dere içinde bir ceset...' (117) der. Daha sonra anlarız ki bu dere, Ali Nâil Bey'in gördüğü deredir. Ali Nâil Bey dereyi ikici olarak hayaletin gözünden görür:

''Akan bir su... Yeşil yosunlar... Yüksek, yalçın bir kaya, bir uçurum... Akan sularla yıkanmış bembeyaz çakıl taşları ve onların sivri uçları üstünde bir ceset... '' (s.152)

Bu dere ve derenin bulunduğu yer daha ilk tasvir edildiğinde burada korkunç bir şeyler olacağı sezdirilmiştir. Nitekim öyle de olmuştur. Ali Nâil Bey'in düşmekten korktuğu bu dereye hayaleti düşmüş, bu da Ali Nâil Bey'in madden olmasa da manen ölümüne sebep olmuştur.

Canvermezler'in evi romandaki dar ve kapalı mekânlar arasındadır. Romana ismini veren Canvermezler Tekkesi romandaki asıl olayların gerçekleştiği yerdir. Bireyler arasındaki ilişkinin yoğun olduğu bu kısımda dar ve kapalı bir mekân seçilmiş olması yerinde bir tercihtir. Râmî Paşa'nın köşkü ne kadar güzel ve iç açıcıysa Canvermezler'in evi de o nispette iç karartıcıdır:

''Büyük ağaçların yanında ne pek alçak, ne çok yüksek, ne pek büyük, ne çok küçük, iki kat, sade bir evin karşısında bulunduğumuzu gördüm. Evin yanından yola devam eden alçak bahçe duvarında demir parmaklıklı bir kapı vardı. Beyaz sakallı adam bu parmaklığın iki demiri arasına elini sokarak gizli bir sürmeyi (52) çekti; sonra itince demir kapı hazin bir sesle inleyerek açıldı. Yorgun ayaklarımla bakımsız, üstünde uzun otlar biten bir yere bastığımı anladım. Başımız üstünde, yüksek ağaçların dallarından dökülen daha siyah gölgeler vardı. Bir adımda evin bu harap bahçeye açılan kapısının önüne vardık. Ağaçlardan dökülen zulmetle karanlığı artmış bu bahçe içinde siyahlıktan başka o kadar bir şey göremiyordum ki evin bu cephesini hiç seçemedim. Hatta bugün yine görsem belki tanımam. Fakat şunu biliyorum ki iki basamaklı bir merdiven çıktım. Evet, saydım; hariçte iki basamak vardı. Bir de çatının sol tarafına doğru, müphem bir şey, daha pek yüksek bir gölge vardı. Belki evin yalnız o köşesinde bulunan bir kat yahut bir kule...

İhtimal bu kadar tarifle bu evi o civarda arasanız bulabilirsiniz!... Kapısı tahtadandır; üstünde demirden iki tokmak var. Bunlar, vuracak noktaları inceliş aşağı doğru sıyrılan birer halkadır. "

Dağlık ve تنها bir arazide insana korku veren bir görüntüye sahip bu evin içi de dışından pek farklı değildir. . "Birer kenarda yanan iki küçük lamba"nın "iyice tenvir ede"mediği, "gayet müphem bir surette kirlenmiş, siyahlanmaya yüz tutmuş badanalı dört divar" (s.53) vardır ve "bu divarların her birisinin ortasında alçarak, pek eski zaman evlerinde görüldüğü gibi küçük kapılar" açılır. Ali Nâil Bey dinlenmesi için bir odaya götürülürken duvarda "Farisi lisanıyla yazılmış bir beyit olduğunu görür gibi" (s.56) olur. Beyiti okumak için vakti olmasa da duvarda farklı bir lisanla yazılı bir beyitin olması bize o evin içinde yaşayan insanlar hakkında malumat verir.

Romanda mekân, romanın kurgusu gereği bazı önemli hadiselerin gerçekleşebilmesi için de önemlidir. Hasan Bâkî Efendi başkalarından aldıkları hayatı kendilerine aktarabilmek için işlemin yapılacağı odanın "iyice kapalı, sâkit, nîm karanlık ve bilhassa şimalden cenuba müteveccih olması iktiza" ettiğini "bunun da sebebinin bie âdemden çıkıp diğerine geçecek bu zerrâtın devir ve tayarânında küre-i arzın mu'avenet- tabî'yesinden istifade edebilmek" (s. 92) olduğunu söyler. Görüldüğü gibi burada mekânın nasıl olması gerektiği ayrıntısıyla belirtilmiştir.

Canvermezler Tekkesi romanında geçen son mekân mezarlıktır. Ali Nâil Bey bu mezarlıkta, kendisine ait olduğu sanılan mezarın başında başından geçen olayları yazmaktadır. Ne var ki burası Ali Nâil Bey'in gözünden olumsuz bir yermiş gibi anlatılmaz. Aksine o, burayı çok güzel bulur. Ali Nâil Bey'in şu sözleriyle nihayet bulan romanda mekânın kişilerin psikolojisini yansıttığı gerçeği bir kez daha doğrulanmış olur:

"Güneş guruba büsbütün yaklaştı ve gittikçe kızıllaştı. Şimdi semada sanki kanyor. Mahaza pek güzel. Bütün semada tek bir bulut yok. Kışın soğuk rüzgârı artık kesb-i sükût etti. Yüksek serviler soğuktan titreşip oynaşmıyor ve garip, siyah zirvelerini kanatmaya başlıyor. Semanın ve dünyanın üstünde muhteşem ve güzel bir sulh ve sükût var ve bu sulh ve sükûnet bana da sirayet ediyor. Elveda. " (s.168)

8.Vak'a / Olay Örgüsü

Canvermezler Tekkesi romanı asıl kıymetini vak'asının ilginçliğinden alır. Roman bundan bir ay evvel otuz üç yaşında olmasına rağmen şimdi kaç yaşında olduğunu bile bilemeyecek kadar ihtiyar olan birinin, insanları uyarmak için başından geçenleri yazmaya karar vermesiyle başlar. Daha romanın başında sezdirilen metafizik unsurlar roman boyunca vak'ayı ilginç kılmaya ve vak'anın merakla takip edilmesine olanak tanır.

Romanın vak'asını incelemeye geçmeden önce şunu bir kez daha belirtmek gerekir: Romanın tanıtımı kısmında da değindiğimiz gibi roman Fransız yazarı Claude Farrare'den uyarlamadır. Dolayısıyla roman, vak'asının konusu bakımından orijinal değildir. Bununla birlikte romandaki kişiler ve mekânlar öyle güzel bir şekilde yerleştirilmiştir ki okuyucu romanın İstanbul'da ve yerel halktan birinin başından geçen bir vak'a olduğuna inanmakta zorlanmaz. Vak'a orijinal olmasa da başarılı bir şekilde millileştirilerek okuyucunun beğenisine sunulmuştur.

Canvermezler Tekkesi'nin olay örgüsü romanın başkahramanı Ali Nâil Bey'in başından geçen olaylarla şekillenir. Anlatımda çerçeve hikâye biçimi tercih edilmiştir. Çerçeveyi oluşturan vak'a da "ancak birkaç günden beri ihtiyar" olan ve ölümüne ancak "kırk sekiz saat" (s.4) kalan Ali Nâil Bey, insanları şöyle uyarır:

"Hayır, sakın beni deli sanmayın. Deli değilim. Bütün kuvve-i aklıma sahibim ve öleceğim! İşte yalan söylememek için iki mühim saik ve işte sözümün hakikatinden şüphe etmemek için iki

mühim sebep! Aman Allah aşkına olsun, sakın sözümün doğruluğundan şüpheye düşmeyiniz ey, yazdığım bu defteri okuyacak ve vak'anın hikâyesini duyacak olanlar, sakın ciddiyetinden şüphe etmeyiniz. Bahsedeceğim şey, sizin hepiniz için mevcut olan büyük bir tehlikedir. Bu tehlike oğlunuzun, kızınızın, haremizin, dostlarınızın selametini ve hayatını tehdit ediyor. Sakın bunu anlamayı ihmal etmeyin, omuzlarınızı silkip de geçmeyiniz. Ben deli değilim, fakat siz ölüm tehlikesi içindesiniz! Eğlenmeyiniz, gülmeyiniz. Okuyunuz, anlayınız ve uyanınız ve sonra ne yapmak iktiza ederse onu yapınız!

Aman, titreyen elimi mazur görünüz! Sakın harfleri birbirine karışan bu yazımı okumakta müşkülât çekerek vazgeçmeyiniz: Bu kurşun kalemi yolun tozları içinde buldum. Ucu yenmiş ve benim kıvrılmayan parmaklarımın kolayca tutabilmesine mani olacak bir surette kısalmış! Bu defterin sayfeleri de bana az geliyor. Onları çabuk doldurmaktan korkarak yazımı mümkün merteye sıkılaştırıyorum. Çünkü başka kâğıdım yok. Binâenaleyh düşündüğüm gibi yazıyorum. Allah aşkına şüphe etmeyin, okuyun, anlayın ve inanın''(s.5)

Ali Nâil Bey, bir mezarlıkta insanları uyarmak için başından geçenleri yazarak ölümünü bekler. Asıl vak'anın çerçevesini oluşturan bu kısım aksiyon bakımından zengin olmamakla birlikte dikkatleri asıl vak'aya çekmek ve okuyucuda merak duygusu uyandırmak bakımından önemlidir.

Asıl vak'ayı oluşturan vak'a parçalarının ilki Ali Nâil Bey'in Halil Çavuş'tan aldığı mektupla başlar. Karadeniz'de çıkan fırtınada balıkçıların kaza yaptığını öğrenen Ali Nâil Bey, onlara yardım götürmek için hemen yola çıkar. Bu andan itibaren aksilikler peşini bırakmaz. Vapura gitmek için bindiği araba bir dilenci kadının çocuğuna çarpmaktan son anda kurtulur. Vapurdan Rumeli Kavağı iskelesinde inip, atıyla Kilyos yoluna düştükten kısa bir süre sonra kaybolduğunu anlar. Gittikçe kötüleşen yolda atı ayağını kırar ve Ali Nâil Bey onu tabancasıyla vurmak zorunda kalır. Yolun ve hava koşullarının iyice kötüleştiği bir sırada kaybolduğu ıssız ve tehlikeli yolda sevgilisi Meliha'yı görür fakat Meliha onu görmez, sesini de duymaz. Meliha'yı takip etmek için onun peşinden koşar fakat onu gözden kaybetmekle kalmaz, bilmediği bu yolda iyice kaybolur.

Ali Nâil Bey'in kaybolduğu yolda Meliha'yı görüp tekrar kaybettikten sonra Meliha ile olan bir anısını anlatır. Buna Ali Nâil Bey, Meliha ile buluştukları birgün onun zayıfladığını farkeder. Biraz konuştuktan sonra Meliha'nın Rumeli Kavağı'na gittiğini, orada bir gece kaldığını, fakat oraya ne için gittiğini ve orada ne yaptığını hatırlamadığını öğrenir. Bu vak'a parçasıyla birlikte asıl vak'a hakkında hem ipuçları verilmiş hem de asıl vak'a gittikçe daha karmaşık hale getirilmiştir.

Alınan kötü bir haberle başlayan vak'adaki gerilim bütün roman boyunca artarak devam eder. Romana başından sonuna kadar bir gerilimin hâkim olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu gerilim sadece Ali Nâil Bey'in Meliha'yla olan tanışmalarını anlattığı yerde yok olur. Onun dışında bütün romana hâkimdir.

Canvermezler Tekkesi romanının olay örgüsü Ali Nâil Bey ile Canvermezler arasındaki çatışmayla şekillenir. Ali Nâil Bey ve Canvermezler arasında bir çatışma olması neredeyse kaçınılmazdır çünkü bu adamların yaşları, mizaçları, yaşam tarzları ve dünya görüşleri birbirinden tamamen farklıdır.

Ali Nâil Bey otuz üç yaşındadır; İstanbul'da yaşar. Ticaretle uğraşır ve akrabası Râmi Paşa'nın evindeki bir davet sırasında Meliha'yla tanışmış olmasından anlıyoruz ki sosyal hayatı canlı biridir. Sevdği kadın için her fedakârlığı yapar; onun için canından bile vazgeçer. Buna mukabil Canvermezler ihtiyardır. Yaşadıkları "yerin muayyen bir ismi" olmasa da insanlardan uzak ıssız bir yerde yaşarlar. Uzun yaşamanın sırrını saklı tutmak için sevdikleri kadınların ölümüne kayıtsız kalırlar. Görüldüğü gibi bu kadar farklı olan insanların aralarında bir çatışma olması da gayet tabiidir.

Asıl vak'ayı oluşturan vak'a parçası Ali Nâil Bey'in kayb olduğu yerde Mehmet Şerif Efendi'nin onu bulmasıyla devam eder. Ali Nâil Bey kendisine garip gelen bu adamın evine gitme davetini kabul etmek istemese de başka çaresi yoktur. Çünkü kayb olduğu yol tehlikelerle doludur ve aynı zamanda Mehmet Şerif Efendi'nin bakışları öyle tesirlidir ki ona hayır diyemez.

Ali Nâil Bey Canvermezler'in evinde dinlenmesi için kendisine ayrılan yerde, bir başka odada sevgilisinin olduğunu keşfettiği zaman Canvermezler'le olan çatışması da başlamış olur. Mehmet Şerif Efendi'nin gelip Ali Nâil Bey'i pederinin ve büyük pederinin olduğu diğer odaya götürmesiyle bu çatışma iyice şekillenir. Ali Nâil Bey Hasan Bâkî Efendi'nin kendisini aptal yerine koyan konuşmalarına dayanamayıp silahını çekse de Hasan Bâkî Efendi'nin bakışları onu etkisiz bırakır. Ali Nâil Bey kendisine anlatılan her şeyi dinlemek zorunda kalır.

Hasan Bâkî Efendi'nin Meliha'nın neden evlerinde olduğunu açıklamak için anlattıkları, asıl vak'ayı oluşturan bir başka vak'a parçasını oluşturur. Bu vak'a parçası tarihi bir vak'a esas alınmak suretiyle oluşturulur. Bu tarihi vak'a da romanda Hasan Bâkî Efendi'nin ağzından şu şekilde verilmiştir:

"Mahum-u devletinizdir ki o sıralarda Nadir Şah Safevîleri ortadan kaldırarak kendisi müstakillen hükümdar olmuştu. Nadir Şah'ın büyük bir emeli vardı: Şiiliği kaldırarak yerine Caferî mezhebini ikame etmek suretiyle Hristiyanlara karşı İran'ı da bizi de zayıf düşüren Şiilik Sünnilik ihtilafını izâle etmek arzusunda idi. Fakat bu hayırlı maksadını maalesef ne Memalik-i Osmaniye'nin Sünni uleması ve ne de İran'ın Şii âlimleri anlayamamışlardır. İşte bu vecihle âlem-i İslam'ın cehalet ve taassubu bu hayırlı niyetlerin bir semere vermesine mani olmuş, bundan ise ancak Hristiyanlar istifade etmişlerdir. Rahmetli pederim daha Rusya, Avusturya seferlerinde bulunmuş ve Belgrad müsâlahasından sonra İstanbul'a avdet etmişti. Bilâhare Nadir Şah tekrar Irak'a hücum etmiş ve bütün bu İran seferleri bizi de İranîleri de zayıf düşürerek ancak Rusların menfaatine yaramıştır.

Esasen padişah, sulh taraftarı idi. Hatta o sıralarda Avusturya aleyhine ittifak eden Fransa, Lehistan ve Prusya devletleri bizi düşmanlarımız olan Avusturyalılar aleyhine harbe sürüklemeyi arzu etmişlerse de Sultan Mahmut Han harp etmeye katiyen razı olmamıştı. Diğer cihetten Nadir Şah katledilmiş ve İran ahval-i dâhiliyesi fena halde karışmış olduğu halde o cânipte de müdahale etmeyi kabul etmemiştir." (s.80-81)

Bu tarihi vak'a romanın asıl vak'ası için önemli olan Hasan Bâkî Efendi'nin sırrı nasıl öğrendiği ve bu sırrın ne olduğu bilgisinin verilmesine zemin hazırlaması amacıyla kullanılmıştır. Konuşmanın ilerleyen bölümünde yine tarihi bir gerçeklik ve şahsiyetten yola çıkılarak vak'anın kurgusu oluşturulmuştur.

"Sultan Mahmut Han-ı evvelin zamanında Cont dö Boneval⁴ namında bir asilzâde Fransız'ın ordumuza dâhil Humbaracı Ahmet Paşa diyu nam almış olduğunu tarihlerde okumuşsunuzdur. Binâenaleyh malumunuzdur. Ancak tarihin kuyûdâtı arasında rast gelinmediği cihetle malumunuz olmadığına emin olduğum bir cihet, işbu Humbaracı Ahmet Paşa'nın dalaletiyle veyahut şâyi olan hüsn-i misaliyle mi, burasını iyice tahkik edemedim. Daha ziyade maruf, daha ziyade meşhur ve daha emniyetli olan bir zatın İstanbul'a iki defa hafıyyen gelerek burada bir müddet saray mehâfiliyle temasta bulunduktan sonra yine Avrupa'ya avdet etmiş olmasıdır. Bunu zat-ı âlîlerine bendeniz hikâye edeceğim:" (s.81)

Buradan sonraki kısımda yine tarihte yaşamış biri olan ve hakkında uzun yaşamın sırrını bulduğuna dair efsaneler dolaşan The Comte of Sen Jermen vak'aya dâhil edilmiş ve Hasan Bâkî Efendi ondan uzun yaşamın sırrını nasıl öğrendiğini anlatmıştır.

⁴ Comte de Bonneval

Buna göre Hasan Bâkî Efendi'nin babası Sultan Birinci Mahmut'un askerlerindendir ve kendisi de sarayla münasebeti olan çevrelerde büyümüştür. Sen Jermen Kontu Hasan Bâkî Efendi'nin babası öldükten sonra onu "kendisine evlad-ı manevi ittihaz etmiş" (s.82) ve uzun yaşamanın sırrını ona miras bırakmıştır.

Bir kurgu olan romanın içine tarihi olaylar ve kişiler katılmak suretiyle romanın inandırıcılığı arttırılmıştır. Kurguya, kendisi hakkında uzun yaşamanın sırrını bulduğuna dair efsaneler olan birinin katılmış olması ve bu kişinin tarihi olay ve kişilerle ilişkilendirilerek daha inandırıcı hale getirilmesi şüphesiz ki vak'anın inandırıcılığını arttırdığı gibi, bu kişi ile münasebeti olan çevrenin yerli olması da romanın millileştirilmesinde de önemli rol oynamıştır.

Hasan Bâkî Efendi'nin anlattığı bu vak'a parçası romanın kurgusunda önemli bir yer tutar. Zira romanın başından beri hissettirilen olağandışı olayların sırrı burada çözülür.

Romanda Hasan Bâkî Efendi'nin ağzından kendi evlerinde ölmüş olan bir Laz Kayıkçının hikâyesi de anlatılmıştır fakat bu hikâye asıl vak'a için büyük bir önem teşkil etmez. Bu vak'a sadece Canvermezler'in sırlarını korumak uğruna neler yapabileceklerine dair bir örnek teşkil eder.

Sırrın anlatılmasından sonra Ali Nâil Bey'le Canvermezler arasındaki çatışma iyice belirginleşir. Artık Ali Nâil Bey, karşısındaki insanların "Başkasının eti, başkasının kanı ile beslendikleri cihetle katil, yamyam" (128) olduklarını öğrenmiştir. Bunu öğrendikten sonra, onlara karşı durma düşüncesini gerçekleştirebilse vak'a çok başka yönlere gidebilecekken Ali Nâil Bey'in, sevgilisi Meliha'yla tehdit edilmiş olması vak'anın tüm seyrini değiştirir. Ali Nâil Bey sır hakkında kendisine anlatılan her şeyi dinledikten sonra sevgilisinin bir daha o eve gelmemesi şartıyla kendisine yapılacak olan her şeyi kabul eder. Sevgilisiyle bir saat yalnız kaldıktan sonra kendisini yaşlandıracak olan, kendisine benzer bir gölge ortaya çıkarma hadisesi gerçekleştirilir. Bu hadiseden sonra Ali Nâil Bey gölgenin gözünden olanları izler ve sonunda serbest bırakılır.

Ali Nâil Bey'in serbest bırakıldıktan sonra doğruca evine gitmesi ve orada kendisine ait olduğu düşünülen cenazenin kaldırıldığını görmesi asıl vak'ayı oluşturan bir başka vak'a parçasını oluşturur. Burada vak'aya yön veren asıl şey Meliha'nın onu tanımaması, dilenci zannetmesi olmuştur. Ali Nâil Bey Meliha'nın onu tanımaması üzerine artık gerçekten öldüğüne karar verir ve ölümünü beklemeye başlar.

Görüldüğü gibi Canvermezler Tekkesi romanın olay örgüsünü Ali Nâil Bey'in Canvermezler'in evinde onların sırrını öğrenip yaşlanmasına neden olan ameliyatın yapılması ve sonrasında onları kapsayan asıl vak'a ve bu vak'ayı hazırlayan veya bu vak'anın etrafında gelişen vak'a parçacıkları oluşturur. Romana baştan sona bir gerilim ve çatışma hâkimdir. Bu gerilim ve çatışmanın gerçekleşmesinde yalnızca kişiler ve olaylar değil, zaman ve mekân da etkili olmuştur

Sonuç

Başlangıçtan bu güne Türk edebiyatı diğer milletlerin edebiyatıyla etkileşim içinde olmuştur. Bu etki Türk edebiyatçıların önce düşünce yapılarında ortaya çıkmış, daha sonra ise verilen eserlerde biçim ve içerik alanında kendini göstermiştir. Bu etkinin bir sonucu olarak da ortaya farklı türde eserler çıkmıştır. Bunlardan biri de adapte eserlerdir. Makalemizde bu adapte eserlerden birisi olan Canvermezler Tekkesi romanını inceledik.

Canvermezler Tekkesi romanını Fransız yazar Claude Ferrare'nin bir eserinden uyarlanmıştır. Selim Nüzhet Gerçek'in Ahmed Kamil müstearıyla yayımladığı bu eser yüz altmış sekiz sayfadan müteşekkil resimli bir romandır. Canvermezler Tekkesi, adapte bir eser olmasına rağmen özgün bir eser olabilmeyi başarmıştır. Bunda yazarın romandaki kişi ve mekânları başarılı bir şekilde yerlileştirmiş olmasının etkisi büyüktür. Romandaki kişiler romanın yazıldığı yılda

İstanbul'da karşılaşabileceğimiz, yerli halktan kişilerdir. Aynı şekilde mekân da öyledir. İstanbul'u bilen biri romanda geçen mekânları kolaylıkla tasavvur edebilecektir. Bu sayede okur, eseri okurken hiç yabancılık çekmez. Bu durum bize eserin başarılı bir şekilde adapte edildiğini ve artık adapte edildiği eserden bağımsız, özgün bir eser olabildiğini gösterir.

Roman hakkında yaptığımız incelemede gördük ki romanda mekân ve zaman romandaki konuya uygun bir biçimde kullanılmıştır. Mekân roman için bir fon oluşturmaktan ziyade işlevsel bir şekilde romanın bir unsuru haline getirilmiştir. Aynı şekilde zaman da romanda sembolik ve işlevsel olarak kullanılmıştır.

Yüz altmış sekiz sayfadan müteşekkil resimli bir roman olan Canvermezler Tekkesi otuz dört bölümden oluşmaktadır. Bölümlerin hacmi romanda anlatılan olayların hareketli veya durgun olmasına bağlı olarak değişmektedir. Bu da bize eserde biçim ve içerik uyumunun sağlandığını gösterir.

Canvermezler Tekkesi, otobiyografik yöntemin hâkim olduğu bir romandır. Romanın başkahramanı aynı zamanda romanın anlatıcısıdır. Romanın ben anlatıcısıyla anlatılmış olması romana daha samimi bir hava katması açısından olumlu olmasının yanında okuyucunun romandaki olayları tek bir kişinin bakış açısından görmek durumunda kalması yönüyle de olumsuzdur. Yazar olayların tek bir kişinin bakış açısından anlatılmasından ileri gelen olumsuzluğu gidermek için diyalog tekniğine ve geriye dönüş tekniğine başvurmuştur. Ben anlatıcısıyla anlatılan romanda tarihte yaşamış olan gerçek kişilere ve tarihi olaylara yer verilmesi romanın inandırıcılığını arttırırken aynı zamanda da romana samimi bir hava katmıştır. Romanın başından sonuna kadar okuyucunun merakı canlı tutulmuştur.

Yaptığımız çalışma sonucunda gördük ki Türkiye'de bibliyografya alanında önemli çalışmalar yapan ve daha çok yaptığı bu çalışmalarla bilinen Selim Nüzhet Gerçek, sadece bu alanda değil aynı zamanda roman alanında da özgün bir eser vermiş, başarılı bir yazarımızdır.

KAYNAKÇA

Aytür, Ünal. (1977)Henry James ve Roman Sanatı. Ankara: DTCF.

Birinci, Ali. "Selim Nüzhet Gerçek". TDV İslam Ansiklopedisi, c.14, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996: 26

Gerçek, Selim Nüzhet.(1922) Canvermezler Tekkesi. İstanbul: Kitabhâne-i Sudî

Türk Dil Kurumu Kişi Adları Sözlüğü

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_kisiadlari&view=kisiadlari [1.6.2017]